

โครงสร้างของมุกตลกในเรื่องขำขันของลาว The Structure of Punch Lines in Lao Joke Texts

วริษา กมลนาวิน
Varisa Kamalanavin

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาองค์ประกอบของมุกตลก ซึ่งหมายถึงคำ วลี หรือประโยคในเรื่องขำขันที่ก่อให้เกิดความตลกแก่ผู้อ่าน โดยได้รวบรวมเรื่องขำขันที่เขียนเป็นภาษาลาว ซึ่งตีพิมพ์ในวารสารวันนะสินของลาวตั้งแต่ปี ค.ศ.1995 จนถึงปัจจุบัน จำนวน 49 ฉบับ รวมทั้งหมด 92 เรื่อง มาวิเคราะห์หาโครงสร้างของมุกตลกโดยใช้หลักการวิเคราะห์โครงสร้างมุกตลกของโรเบิร์ต เฮ็ตซรอน (Hetzron 1991) มาเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ผลการศึกษา พบว่า โครงสร้างของการนำเสนอมุกตลกที่พบบ่อยที่สุด ได้แก่ (1) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด รองลงมาได้แก่ (2) การเล่นสำนวนภาษา (3) การทำให้เนื้อเรื่องรุนแรงขึ้น (4) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทางตรงข้าม (5) การเข้าใจผิด (6) การตีค่าโดยประมาณให้เป็นค่าที่แท้จริง (7) การตีความเนื้อเรื่องอีกครั้ง (8) ความรู้ทางวัฒนธรรม และ (9) จินตภาพของผู้อ่าน ตามลำดับ ส่วนโครงสร้างอื่น ๆ ที่พบเป็นจำนวนน้อย ได้แก่ (1) การเสียดสี (2) อุปลักษณ์ (3) คำสบถ (4) เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเกิดขึ้นได้ และ (5) การบ่งชี้โดยนัย โดยรวมแล้ว กลวิธีการนำเสนอเรื่องขำขันของลาวไม่แตกต่างจากรูปแบบของเรื่องขำขันในภาษาอังกฤษที่นักวิจัยปฏิบัติศาสตร์ ได้ศึกษากันมาเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม เรื่องขำขันที่นำมาศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็นการใช้ภาษา วัฒนธรรม รวมทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมลาวได้เป็นอย่างดี

Abstract

This paper discusses the nature of joke texts in Lao. The focus is on the strategies by which the punchlines of jokes are constructed. Ninety-two jokes were collected from issues of Vannasin magazine that were printed from 1995 to present (2006). The analysis of punchline structures follows some ideas that were put forth in Hetzron (1991). The following structures of punchlines were found in the text data, from highest to lowest frequency: (1) unexpectedness, (2) language, (3) crescendo, (4) opposition, (5) misunderstanding, (6) relative-becoming-absolute values, (7) retro-communication or back information, (8) culture (9) reader's imaginings. Other structures that are found at lower frequencies (and are not discussed in other literature, except "internal contradiction") are (1) sarcasm, (2) metaphor, (3) swear words, (4) internal contradiction, and (5) implication.

1. บทนำ

เรื่องขำขันที่เป็นข้อเขียน (joke text) ถือเป็นการสร้างความบันเทิงประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับความบันเทิงประเภทอื่น ๆ ที่พบได้ในสังคมลาว เช่น การแสดงหมอลำ การแสดงคอนเสิร์ต เป็นต้น ทั้งนี้ นิยายสารวันนะสินซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวรรณกรรม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสังคมลาวโดยมีกระทรวงวัฒนธรรมของลาวเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดจำหน่ายนั้น ได้ตีพิมพ์เรื่องขำขันมาอย่างต่อเนื่อง เรื่องขำขันที่ได้รับการตีพิมพ์มัก

เป็นบทสนทนาสั้น ๆ จำนวนเรื่องที่ปรากฏภายในแต่ละฉบับนั้นไม่แน่นอน บางฉบับมีการตีพิมพ์ประมาณสองถึงสามเรื่อง แต่ในระยะหลังผู้วิจัยพบว่ามีการตีพิมพ์เรื่องซ้ำกันน้อยมาก นิติสารวันละสินมียอดจำหน่ายเพียงเดือนละประมาณ 1500 เล่ม (วิริษา กมลนวิน 2545: 48) ซึ่งแสดงว่าคนลาวที่ได้มีโอกาสอ่านเรื่องซ้ำกันในวันละสินมีจำนวนไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าเรื่องซ้ำกันของลาวมีวิธีการเสนอมุขตลกทั้งในลักษณะที่พบในงานวิจัยอื่น ๆ รวมทั้งในลักษณะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เรื่องซ้ำกันเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นวิธีการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างคู่สนทนา และสะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของลาวได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาว่ามุขตลกที่ปรากฏในเรื่องซ้ำกันของลาวจะเหมือนหรือต่างออกไปจากเรื่องซ้ำกันที่เคยมีผู้ศึกษาไว้หรือไม่อย่างไรบ้าง

2. ลักษณะโดยทั่วไปของเรื่องซ้ำกัน

เฮ็ตซรอน (Hetzron 1991: 65) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “joke” หรือ “เรื่องซ้ำกัน” ว่าหมายถึงวรรณกรรมตลกขนาดสั้นที่เป็นได้ทั้งเรื่องที่เล่าสู่กันฟังและเรื่องที่ตีพิมพ์ ส่วนนอร์ริค (Norrick 2003: 1336) แยกความแตกต่างระหว่างคำว่า “humor” (ซึ่งผู้วิจัยใช้คำว่า “เรื่องตลก”) กับคำว่า “joke” (ซึ่งผู้วิจัยใช้คำว่า “เรื่องซ้ำกัน”) โดยมองว่าเรื่องซ้ำกันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องตลก นอร์ริคแบ่งเรื่องตลกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) เรื่องซ้ำกัน (2) เรื่องเล่าจากประสบการณ์ของตน และ (3) เรื่องตลกที่เกิดจากการใช้คำพ้องเสียง ส่วนเรื่องซ้ำกันแยกย่อยออกไปเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เรื่องซ้ำกันที่เป็นข้อเขียน (joke text) และเรื่องซ้ำกันที่มีผู้แสดง (joke performance)

โอริง (Oring 1989: 353-358) กล่าวว่า เรื่องซ้ำกันต้องมีลักษณะดังนี้ คือ (1) เป็นเรื่องสั้น กระชับ ต้องไม่มีข้อความมากเกินไป ต้องไม่ทำให้ผู้อ่านมีคำถามค้างคาใจ (2) เนื้อเรื่องไม่น่าเกิดขึ้นจริง (3) ไม่มีคติสอนใจ ยกเว้นเสียแต่คติสอนใจนั้น ๆ เป็นข้อความที่ผู้เล่า/ผู้เขียนจงใจแต่งขึ้นเพื่อให้เกิดความขบขัน (4) ใช้รูปกาลปัจจุบันในการเล่า และ (5) มุขตลกต้องอยู่ท้ายเรื่องเสมอ นอกจากนี้ โอริงยังกล่าวว่าเรื่องซ้ำกันที่จะทำให้ผู้ฟัง/ผู้อ่านเกิดความรู้สึกขำได้นั้นต้องเป็นเรื่องที่ผู้ฟัง/ผู้อ่านไม่เคยรู้มาก่อน หรืออย่างน้อยถ้าเคยได้ยินได้อ่านผ่านตามาแล้ว ก็ต้องจำเรื่องนั้นไม่ได้เลยเหมือนเป็นการฟังเรื่องใหม่ มิฉะนั้นแล้วมุขตลกก็จะมีผลทำให้เนื้อเรื่องเกิดความตลกอีกต่อไป เช่นเดียวกับโคเฮน (Cohen 1999: 24) นักปรัชญาที่กล่าวไว้ว่าหากผู้ฟัง/ผู้อ่านได้รับคำอธิบายเกี่ยวกับมุขตลกซึ่งปรากฏอยู่ในช่วงท้ายของเรื่องก่อนที่จะมีการเล่าเรื่องซ้ำกันหรือก่อนที่ผู้ฟังจะเข้าใจมุขตลกได้เอง เรื่องซ้ำกันเรื่องนั้นจะกลายเป็นเรื่องไม่ขำทันที

นักวิจัยปฏิบัติศาสตร์ส่วนใหญ่ให้ทรรศนะตรงกันว่าส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของเรื่องซ้ำกันคือจะต้องมี “มุขตลก” ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า “punch line” ที่ช่วงท้ายเรื่องเสมอ (Norrick อ้างแล้ว: 1338-1339, Cohen อ้างแล้ว: 2, Hetzron อ้างแล้ว: 67) ซึ่งในที่นี้ มุขตลกหมายถึงคำ วลี หรือประโยคในเรื่องซ้ำกันที่ก่อให้เกิดความตลกแก่ผู้อ่าน มุขตลกถือเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของเรื่องซ้ำกัน ดังที่โอริง (อ้างแล้ว: 351) กล่าวไว้ว่า “A joke without a punch line is no joke” (ไม่มีเรื่องซ้ำกันใดที่ไม่มีมุขตลก) โอริงอธิบายเพิ่มเติมว่ามุขตลกเป็นได้ทั้งทางวัฒนธรรมและอวัจนกรรมที่ดูผิดปกติ โดยอาจเป็นเสียงอุทาน เป็นคำ เป็นท่าทาง หรือแม้แต่เป็นเสียงโน้ตดนตรีก็ได้ซึ่งโอริงคงจะหมายถึงเรื่องซ้ำกันโดยรวมที่อาจพบทั้งในรูปแบบข้อเขียน และการแสดง แต่สำหรับเรื่องซ้ำกันที่เป็นข้อเขียนนั้น มุขตลกจะต้องเป็นคำ วลี หรือประโยคที่ปรากฏในช่วงสุดท้ายของเนื้อเรื่องเสมอ เฮ็ตซรอน (อ้างแล้ว: 65) เปรียบเรื่องซ้ำกันไว้ว่าเป็นเหมือนเช่นลูกโป่ง เรื่องซ้ำกันจะมีความเข้มข้นขึ้น

เรื่อย ๆ เหมือนลูกโป่งที่ขยายตัวยามถูกเป่า เรื่องซ้ำชั้นจะจบสิ้นในทันทีที่มีการปล่อยมุกตลก ซึ่งก็เปรียบเหมือนการที่ลูกโป่งแตกเมื่อมีใครเอาของแหลมไปจิ้มเข้า

3. ทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์เรื่องซ้ำชั้น

การศึกษาเรื่องซ้ำชั้นนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักปรัชญาและนักจิตวิทยาจะให้ความสนใจในการศึกษาเรื่องซ้ำชั้นอย่างต่อเนื่อง นักวิชาการทั้งสองสาขาวิชานี้มักนำหลักการที่เกี่ยวกับ “ความไม่เข้ากัน” (incongruity) มาอธิบายการเกิดความตลก โดยมีความเชื่อว่าความตลกจะเกิดขึ้นเมื่อมีความขัดแย้งของสถานการณ์สองอย่างเกิดขึ้นพร้อมกัน ความขัดแย้งที่ว่านี้เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่เราคาดหวังหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นไม่ตรงกับสถานการณ์ที่ถูกต้องสมมุติว่าเกิดขึ้นจริงในเรื่องซ้ำชั้น ดังที่ชูลท์ซ (Schultz 1976: 12) ได้อธิบายไว้ว่า “ความไม่เข้ากัน” หมายถึงความไม่ตรงกันระหว่างเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในเรื่องซ้ำชั้น หลักการเรื่อง “ความไม่เข้ากัน” ซึ่งเป็นแนวคิดของนักจิตวิทยานี้ ได้เป็นรากฐานที่สำคัญในการศึกษาเรื่องซ้ำชั้น โดยนักวิจัยปฏิบัติศาสตร์ในเวลาต่อมา เช่นทฤษฎี “วัจนกรรมตลกทั่วไป” (The General Theory of Verbal Humor เรียกโดยย่อว่า GTVH) ของชัลวาทอร์ อัททาร์โด และวิกเตอร์ ราสกิน (Attardo, Salvatore & Victor Raskin 1994) หรือ และทฤษฎีตลกของจิโอราและคณะ (Giora et al. 1998) ทฤษฎีทั้งสอง เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องซ้ำชั้นในภาพรวม โดยศึกษากลวิธีการดำเนินเรื่อง การใช้ภาษา และกลุ่มเป้าหมายในเรื่อง นอกจากนี้ ทฤษฎีทั้งสองยังมีความคล้ายคลึงกันในการวิเคราะห์มุกตลก กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามที่ผู้อ่านพบมุกตลกซึ่งมักปรากฏอยู่ช่วงท้ายของเรื่อง ผู้อ่านจะต้องทำการตีความและวิเคราะห์หาความหมายของประโยคก่อนหน้านั้นอีกครั้ง ผู้อ่านจะต้องมองหาความหมายที่แฝงอยู่ในมุกตลกเพื่อให้ข้อความที่อยู่ก่อนหน้านั้นเกิดความเชื่อมโยงกันกับมุกตลกที่ปรากฏท้ายเรื่อง หากพิจารณาเนื้อหาโดยรวมแล้ว ทฤษฎีทั้งสองนี้มีความต่างกันเพียงเรื่องการใช้คำศัพท์ นอกจากนี้ ทฤษฎีวัจนกรรมตลกทั่วไปเน้นการวิเคราะห์ความหมายของคำและประโยคที่ถือเป็นมุกตลก ส่วนทฤษฎีของจิโอราและคณะเน้นการวิเคราะห์ข้อความ ทฤษฎีของจิโอราและคณะจึงสามารถวิเคราะห์ข้อความในแง่มุมอื่น ๆ ได้ด้วยโดยเฉพาะข้อความประชด (irony)

นอร์ริก (Norrick อ้างแล้ว: 1335) เสนอตัวอย่างการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอเรื่องซ้ำชั้นตามทฤษฎีบททางอรรถศาสตร์ในเรื่องตลกของราสกินและอัททาร์โดไว้จากเรื่องซ้ำชั้นต่อไปนี้

A bum came up to me this morning and said he hadn't had a bite in weeks, so I bit him.

ความตลกของเรื่องซ้ำชั้นเรื่องนี้อยู่ที่ความหมายของกริยาลี “to have a bite” ซึ่งมีสองความหมาย หากกริยาลีนี้เป็นสำนวน จะมีความหมายว่า “กิน” แต่หากแปลตรงตัวโดยใช้ความหมายประจำคำแล้ว กริยาลีนี้หมายถึง “กัด” ตามปกติเมื่อได้ยินสำนวนนี้ เจ้าของภาษามักนึกถึงความหมายแรก คือ “กิน” มากกว่าจะนึกถึงความหมายที่สอง ฉะนั้น เมื่ออ่านประโยคนี้เป็นครั้งแรก ผู้อ่านจะรู้สึกสับสนในความไม่สอดคล้องของประโยคแรกและประโยคที่สอง เนื่องจากประโยคแรกสื่อความหมายว่า “คนจรจัดคนหนึ่งเดินตรงเข้ามาหาฉันเมื่อเช้านี้และพูดว่าเขายังไม่ได้กินอะไรเลยหลายอาทิตย์แล้ว” ส่วนประโยคต่อมามีความหมายว่า “ดังนั้นฉันจึงกัดเขา” ซึ่งจะเห็นได้ว่า การที่คนจรจัดยังไม่ได้กินอะไรเลยนั้น มิใช่เป็นเหตุผลที่ตัวละครในเรื่อง (ซึ่งใช้สรรพนามว่า “ฉัน”) จะต้อง “กัด” คนจรจัด ทั้งสองเหตุการณ์นี้จึงมีความหมายขัดแย้งกัน ผู้อ่านจึงต้องวิเคราะห์ประโยคที่อยู่ก่อนหน้านี้อีกใหม่ จึงจะทราบได้ว่า “to have a bite” ซึ่งผู้อ่านเข้าใจไปว่าเป็นสำนวนหมายถึง “กิน” แท้จริงแล้ว กลับให้ความหมายประจำคำ คือมีความหมายว่า “กัด” ผู้อ่านต้องมองหาความหมายที่แฝงอยู่ในสำนวน “to have a bite” เพื่อนำมาเป็นความหมายที่เชื่อมโยงกับประโยคต่อมา คือ “ฉันกัดเขา” ฉะนั้น ความตลกจึงอยู่ที่

ความหมายใหม่จากการตีความครั้งที่สองที่ว่า “คนจรจัดคนหนึ่งเดินตรงเข้ามาหาฉันเมื่อเขานั่งและพูดว่าเขายังไม่ได้ออกกัฏเลหลายอาทิตย์แล้ว ดังนั้นฉันจึงกัฏเขา” เรื่องข้างขึ้นเรื่องนี้จึงใช้ความกำกวมของสำนวน “to have a bite” มาเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดความตลก

ในขณะที่อรรถาธิบายและรสนิยมกับจิโอร่าและคณะ วิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องข้างขึ้นในภาพรวม เอ็ดชรอน (Hetzron 1991) เสนอแนวทางการวิเคราะห์เรื่องข้างขึ้นโดยมุ่งเน้นไปที่โครงสร้างมุกตลกเพียงประเด็นเดียว เอ็ดชรอนวิเคราะห์มุกตลกของเรื่องข้างขึ้นในสองประเด็นด้วยกัน ประเด็นแรกได้แก่การศึกษาจำนวนของมุกตลกในเรื่องข้างขึ้น ประเด็นที่สอง ได้แก่การวิเคราะห์โครงสร้างของมุกตลก ซึ่งหมายถึงการศึกษากลิ่นหรือเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความตลกขบขัน โดยพิจารณาจากความหมายตรงและความหมายแฝงภายในประโยคที่เป็นมุกตลก สำหรับในประเด็นแรกนั้น เอ็ดชรอนเสนอว่าเรื่องข้างขึ้นมีจำนวนมุกตลกแตกต่างกันสามประเภท ได้แก่ (1) เรื่องข้างขึ้นที่มีมุกตลกมุกเดียว (2) เรื่องข้างขึ้นที่มีมุกตลกสองมุก และ (3) เรื่องข้างขึ้นที่มีมุกตลกสามมุกหรือมากกว่านี้ ทั้งนี้ มุกตลกที่ปรากฏในช่วงท้ายมักเป็นมุกที่ผู้อ่านรู้สึกว่ตลกที่สุด ผู้วิจัยพบว่าเอ็ดชรอนเป็นเพียงผู้เดียวที่ให้ความสำคัญกับจำนวนของมุกตลกในเรื่องข้างขึ้น ส่วนนักวิจารณ์ปฏิบัติศาสตร์คนอื่น ๆ มิได้หยิบยกเรื่องจำนวนของมุกตลกมาวิเคราะห์แต่อย่างใด อาจเป็นเพราะเรื่องข้างขึ้นส่วนใหญ่มีมุกตลกปรากฏอยู่ที่ท้ายเรื่องเพียงมุกเดียว จนทำให้นักวิจารณ์ปฏิบัติศาสตร์คนอื่นมิได้ให้ความสำคัญกับจำนวนของมุกตลกก็เป็นได้

ส่วนโครงสร้างของมุกตลกนั้น เอ็ดชรอนแบ่งเป็น 11 ประเภท ใด ๆ หนึ่ง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยขอล่าวโดยสรุปเป็น 4 ประเภทโดยประมวลจากแนวคิดหลักของเอ็ดชรอนดังนี้

3.1 การใช้ความหมายตรงร่วมกับความหมายเปรียบเทียบ

“ความหมายตรง” ในที่นี้หมายถึงสิ่งใด ๆ ก็ตามที่มีความเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนจนกระทั่งผู้พูดสามารถระบุสิ่งนั้นอย่างเฉพาะเจาะจงลงไปได้ เช่นถ้าเอ่ยถึง “สุนัข” ผู้พูดรวมทั้งคู่สนทนาจะต้องเข้าใจตรงกันว่าผู้พูดกำลังเอ่ยถึงสุนัขตัวที่เฉพาะเจาะจงลงไป ส่วน “ความหมายเปรียบเทียบ” มีลักษณะตรงข้ามกับความหมายตรง คือหมายถึงสิ่งบางสิ่งที่มีลักษณะทั่วไป มิได้เป็นการระบุว่าจะเป็นสิ่งไหนโดยเฉพาะ จากตัวอย่างเดียวกัน หากผู้พูดกล่าวว่า “สุนัข” ผู้พูดและคู่สนทนาต้องเข้าใจตรงกันว่าผู้พูดกำลังเอ่ยถึงสุนัขโดยทั่วไป มิได้เป็นการเจาะจงว่าเป็นตัวใด ดังตัวอย่างจากเรื่องข้างขึ้นเรื่องหนึ่ง เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า รถบรรทุกศพคันหนึ่งผ่านมา ผู้พูดคนแรกเอ่ยถามว่า “ใครตาย?” ผู้พูดคนที่สองตอบว่า “ก็คนที่อยู่ในนั้นนั่นแหละ” จากเรื่องนี้ ผู้ถามต้องการทราบนามและรายละเอียดของคนตาย คำถามว่า “ใคร” ในที่นี้จึงมีความหมายตรง แต่ผู้ตอบในเนื้อเรื่องกลับให้คำตอบที่เป็นความหมายเปรียบเทียบ คำตอบที่ว่า “ก็คนที่อยู่ในนั้น” เป็นคำพูดที่มีได้ให้ข้อมูลใหม่ ๆ เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีว่าโลงศพย่อมบรรจุผู้ที่เสียชีวิตแล้ว

3.2 การสลับที่กันของเนื้อเรื่อง

โครงสร้างของมุกตลกประเภทนี้เป็นการนำเอาบางส่วนของเนื้อเรื่องมาสลับที่กันอย่างไม่คาดคิด จึงเป็นเหตุให้ผู้อ่านเกิดความแปลกประหลาดใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่นเรื่องข้างขึ้นต่อไปนี้

คนฮินดู คนฮิว และคนโปแลนด์ขอเข้าหลบพายุฝนในฟาร์มของชาวนาคนหนึ่ง ชาวนากล่าวว่ามีที่พักสำหรับคนเพียงสองคนเท่านั้น ส่วนอีกคนหนึ่งจำเป็นต้องไปนอนในโรงนา คนฮินดูอาศัยนอนในโรงนา แต่แล้วลักพักใหญ่ คนฮินดูเดินออกมาแล้วกล่าวว่าเขานอนในโรงนาไม่ได้เพราะมีวัวอยู่ในนั้น ซึ่งขัดต่อศาสนาของเขา คนฮิวจึงอาสาเข้าไปนอนในโรงนา แต่แล้วก็กลับออกมาแล้วบอกว่าเขานอนในโรงนาไม่ได้เช่นกันเพราะมีหมูอยู่ในนั้น ซึ่งขัดต่อศาสนาของเขา คนโปแลนด์จึงอาสาไปนอนในโรงนาเป็นคนสุดท้าย ลักครู่หนึ่งมีเสียง

มุกตลก → เคาะประตูดังขึ้นนอกที่พักของชาวนา และสิ่งที่ยืนนอกประตูคือหมูและวัว

ในเรื่องนี้ มุกตลกอยู่ที่ประโยคสุดท้าย ได้แก่ “สิ่งที่อยู่นอกประตูคือหมูและวัว” ประโยคนี้บ่งชี้เป็นนัยว่า หมูและวัวทนนไม่ได้ที่จะนอนร่วมกับคนโปแลนด์ ผู้แต่งจึงตั้งใจเสียดสีชาวโปแลนด์โดยเฉพาะว่าเป็นชนชาติที่น่ารังเกียจ แม้กระทั่งสัตว์เช่นหมูและวัวยังทนร่วมนอนด้วยไม่ได้ ในกรณีนี้ บทบาทของคนและสัตว์จึงสลับกัน กล่าวคือ แทนที่ผู้ที่เคาะประตูจะเป็นคนโปแลนด์และกำลังเคาะประตูเพื่อจะบ่นว่าตนนอนกับหมูและวัวไม่ได้ กลับกลายเป็นว่าหมูและวัวมาเคาะประตูเพื่อจะบ่นว่านอนกับคนโปแลนด์ไม่ได้ “การเคาะประตู” ซึ่งควรจะเป็นการกระทำของมนุษย์ คือชาวโปแลนด์จึงสลับที่กันกับสัตว์ซึ่งได้แก่หมูและวัว

3.3 การตีความเนื้อเรื่องอีกครั้ง

สำหรับโครงสร้างของมุกตลกประเภทนี้ ประโยคที่เป็นมุกตลกจะไม่สื่อความตลกออกมาโดยตรง บางครั้งผู้อ่านจะรู้สึกเข้าใจก็ต่อเมื่อมีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่อง นอกจากนี้ เมื่ออ่านเรื่องซ้ำขึ้นที่มีโครงสร้างประเภทนี้เป็นครั้งแรกผู้อ่านมักไม่เข้าใจมุกตลก จึงทำให้ผู้อ่านต้องย้อนกลับไปตีความถ้อยคำก่อนหน้านั้นเสียใหม่ เพราะมุกตลกแฝงความหมายใหม่เอาไว้ ตัวอย่างเช่น:

คนอเมริกันคนหนึ่งถามคนจีนว่า “คุณมีเลือกตั้งบ่อยแค่ไหน?” (How often do you have
มุกตลก → elections?) คนจีนตอบว่า “ทุกวัน” (Every day).

เรื่องข้างต้นข้างต้นเป็นเรื่องตลกของชาวอเมริกันซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเราไม่สามารถจะแปลเป็นภาษาไทยให้เข้าใจได้ เนื่องจากความตลกอยู่ที่คำศัพท์และการเล่นเสียงในภาษาอังกฤษ ได้แก่คำว่า “election” การที่คนจีนตอบว่า “ทุกวัน” แสดงว่าคนจีนต้องเข้าใจผิดอะไรบางอย่างเกี่ยวกับคำถาม เนื่องจากตามความเป็นจริง คงไม่มีบ้านเมืองไหนที่มีการเลือกตั้งทุกวัน คำตอบของคนจีนจึงทำให้ผู้อ่านต้องย้อนกลับไปพิจารณาว่าเหตุใดคนจีนถึงตอบเช่นนั้น เมื่อผู้อ่านพิจารณาเรื่องนี้อีกครั้งจะเห็นว่า คนจีนมีความสับสนในเรื่องของเสียง “l” และเสียง “r” ในภาษาอังกฤษ โดยสังเกตได้จากการออกเสียงคำว่า “everyday” ไปเป็น “evely day” ดังนั้น ผู้อ่านสามารถโยงข้อมูลเรื่องนี้ไปสู่การพิจารณาคำว่า “election” อีกครั้ง ซึ่งเราเข้าใจได้ไม่ยากว่าแท้จริงแล้วคนจีนได้ยินคำว่า “election” ผิดไปเป็นคำว่า “erection” ซึ่งเป็นคำที่สื่อความหมายในเรื่องเพศ จึงเป็นสาเหตุให้คนจีนตอบว่า “ทุกวัน”

3.4 การใช้เหตุการณ์ขัดแย้งกับเนื้อเรื่องหลัก

โครงสร้างของมุกตลกประเภทนี้ เป็นการนำเอาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่เข้ากัน หรือไปด้วยกันไม่ได้กับเนื้อเรื่องมาเป็นมุกตลก ตัวอย่างเช่นเรื่องข้างต้นต่อไปนี้:

ชายคนหนึ่งไปเดินเล่นอยู่เชิงเขาแต่เพียงลำพัง
บังเอิญไปพบเพื่อนเก่าจึงทักทายว่า “คุณมาทำอะไรที่นี่”
“ผมมาเดินเล่นคนเดียว ผมชอบการทำอะไร ๆ คนเดียว” เพื่อนกล่าว
มุกตลก → “ผมก็เหมือนกัน เรามีความชอบเหมือนกัน ถ้าฉันขอเดินด้วยคนนะ”

จากเนื้อเรื่องข้างต้น จะเห็นว่าชายสองคนซึ่งมาพบกันโดยบังเอิญมีนิสัยเหมือนกัน คือชอบทำอะไร ๆ คนเดียว ดังนั้น ถ้าฝ่ายหนึ่งเอ่ยชวนอีกฝ่ายหนึ่งให้เดินเล่นด้วยกัน บุคลิกของคนทั้งคู่ที่ว่า “ชอบทำอะไร ๆ คนเดียว” จะกลายเป็นเรื่องที่ไม่จริงทันที

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมเรื่องชาขึ้นที่เขียนเป็นภาษาลาว ซึ่งตีพิมพ์ในนิตยสาร “วันนะลิน” ของลาวตั้งแต่ปี ค.ศ.1995 จนถึงปัจจุบัน จำนวน 49 ฉบับ รวบรวมมาทั้งหมด 92 เรื่อง ผู้วิจัยนำหลักการวิเคราะห์โครงสร้างมุกตลกของเฮ็ตซรอน (Hetzron 1991) มาเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย สาเหตุที่ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิเคราะห์เรื่องชาขึ้นที่เสนอโดยเฮ็ตซรอนมาเป็นหลักนั้น เนื่องจากว่าแนวคิดของเฮ็ตซรอนมุ่งศึกษาลักษณะของมุกตลกเพียงประเด็นเดียว ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่องนี้ ต่างจากแนวคิดของนักวิจัยปฏิบัติศาสตร์คนอื่นที่นำองค์ประกอบอื่น ๆ ภายในเรื่องชาขึ้นนอกเหนือจากมุกตลกมาศึกษาด้วย ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทของข้อมูลเป็นสองประเภทเช่นเดียวกับหลักการวิเคราะห์มุกตลกของเฮ็ตซรอน ได้แก่ (1) จำนวนของมุกตลกในแต่ละเรื่อง และ (2) โครงสร้างของมุกตลก การศึกษาจำนวนของมุกตลกในข้อ (1) จะทำให้เราได้ทราบถึงธรรมชาติของการสร้างเรื่องชาขึ้นของลาวว่าได้มีการใช้มุกตลกจำนวนมากน้อยเพียงใด และยังเป็นข้อมูลที่อาจสนับสนุน หรือหักล้างแนวคิดของนักวิจัยปฏิบัติศาสตร์ทั่วไปที่มองว่าเรื่องชาขึ้นมักมีมุกตลกเพียงมุกเดียวได้ สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างของมุกตลกในข้อ (2) จะเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากเป็นข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบของชาขึ้นลาวได้ดีที่สุด ผู้วิจัยได้จำแนกเรื่องชาขึ้นที่มีโครงสร้างของมุกตลกเหมือนกันออกเป็นหมวดหมู่ แล้วนำมาหาคำร้อยละเพื่อพิจารณาว่าโครงสร้างของมุกตลกประเภทต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นมากน้อยต่างกันอย่างไร

5. ผลการศึกษา

ผู้วิจัยพบว่าเนื้อเรื่องส่วนใหญ่มีลักษณะเช่นเดียวกับเรื่องชาขึ้นทั่ว ๆ ไป กล่าวคือเป็นบทสนทนาโต้ตอบระหว่างคน 2-3 คน บทสนทนาเป็นคำพูดสั้น ๆ ได้ใจความกระชับ และที่สำคัญ มุกตลกมักจะถูกเผยในส่วนท้ายของเรื่อง ผู้วิจัยแบ่งผลการศึกษาเป็น 2 เรื่องด้วยกัน ได้แก่ (1) จำนวนของมุกตลกในแต่ละเรื่อง และ (2) โครงสร้างของมุกตลก

5.1 จำนวนของมุกตลกในแต่ละเรื่อง

จำนวนของมุกตลกในเรื่องชาขึ้นมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 เรื่องชาขึ้นที่มีมุกตลกเพียงมุกเดียว

เรื่องชาขึ้นที่มีมุกตลกเพียงมุกเดียว และปรากฏในประโยคสุดท้ายมีมากถึง 89 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 96.73 มุกตลกส่วนใหญ่เป็นประโยคสั้น ๆ ในจำนวนนี้ พบเรื่องชาขึ้น 3 เรื่องที่ใช้ประโยคยาวมาเป็นมุกตลก ตัวอย่างเช่นเรื่อง “เบ้งบ่ทัน” ดังนี้:

มุกตลก →	ตำรวจ: ท่าน... จื่อเลขทะเบียนรถคันที่มันตำท่านได้หรือป? ชายเคราะห์ร้าย: บ่ดอก.. รถคันนั้นแล่นไวเกินไป.. ทันเห็นแต่ว่าผู้ขับเป็นหญิงสาว หน้ากลม ผมยาว ผิวขาว สวมเสื้อสีบัวอ่อนแขนยาว มีรูปเปิดน้อยสองตัวแล้วใส่หน้าเอ็กเลื่อข้างซ้าย นางมัดผมไว้เรียบร้อยด้วยโบว์สีขาว ... ใส่ตุ้มหูพวงหมากดาว ใส่แหวนคำ 99.9% สามวง วงละสลึง ใส่สายแขนคำฝรั่ง และใส่โม่งไขโกเส้นสีทอง.. (ยิ้มแยม แยมใส่ “ต่ออายุ” เมษายน 2000: 38)
----------	---

คำศัพท์: จื่อ = จำ, ตำ = ชน, แล่ว = เย็บ, หมากดาว = ผลไม้ชนิดหนึ่ง, คำ = ทอง,

สายแขนคำฝรั่ง = กำไลทอง, โม่ง = นาฬิกา

จากเรื่องนี้ ชายเคราะห์ร้ายกล่าวว่า เขาจำทะเบียนรถคันที่ชนเขาไม่ได้ แต่คำพูดต่อมาของเขาเริ่มเผยมุกตลกออกมาทีละเล็กทีละน้อยโดยการให้ข้อมูลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ว่าเขาจำข้อมูลของหญิงสาวได้มากกว่าความคาดหมายของผู้อ่าน มุกตลกของเรื่องนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยคำพูดที่มีขนาดยาวเพื่อให้มุกตลกเกิดความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเฮ็ดชรอนเรียกมุกตลกในลักษณะนี้ว่า crescendo หรือความเข้มข้นที่เพิ่มขึ้นของมุกตลก

สำหรับเรื่องซ้ำชั้นที่ประกอบด้วยมุกตลกหนึ่งมุกเรื่องอื่น ๆ นั้น ผู้วิจัยพบเรื่องซ้ำชั้นจำนวน 10 เรื่องที่ปรากฏมุกตลกในประโยคก่อนสุดท้าย โดยที่หลังจากมุกตลกเผยออกไปแล้ว ยังมีเครื่องหมายตกใจตามมา ตัวอย่างเช่นเรื่อง “แรงดึงดูด” ต่อไปนี้

ลูกชาย: พ่อเอ๊ย... เป็นหยั่งวัดถึงตลกจากบ่อนสูงลงบ่อนต่ำฮิ?”
 พ่อ: เพราะแรงดึงดูดของโลกตลก
 มุกตลก → ลูกชาย: คั่นชั้น... มือนี่เขาเห็ดแก้วหัวของอีพอดตก... ก็เป็นเพราะแรงดึงดูดของโลกแม่นบ่?
 ส่วนต่อท้าย → พ่อ: ...!!!
 (แคนคำ “ต่ออายุ” ธันวาคม 1999: 35)
 คำศัพท์: เป็นหยั่ง = ทำไม, บ่อน = ที่, คั่นชั้น = ถ้าเช่นนั้น, แก้วเหล่า = ขวดเหล่า

จากเรื่อง “แรงดึงดูด” ข้างต้นนี้ เมื่อมุกตลกเผยออกไปแล้ว ผู้เขียนเรื่องซ้ำชั้นเรื่องนี้ (แคนคำ) ยังต่อเติมเครื่องหมายตกใจลงไปในบทบาทของผู้เป็นพ่อ ผู้วิจัยเห็นว่าการเพิ่มส่วนต่อท้ายเข้ามามีได้ทำให้เรื่องซ้ำชั้นมีความตลกเพิ่มมากขึ้น แต่คาดว่าอาจมีประโยชน์ในการทำให้ผู้อ่านคิดคำนึงไปถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครเพื่อเพิ่มรสชาติให้กับเนื้อเรื่อง ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตว่าการต่อเติมส่วนต่อท้ายโดยใช้เครื่องหมายตกใจรวมทั้งเครื่องหมายอื่น ๆ เช่น ...!?! หรือ ...!\$#! เป็นลักษณะที่เราพบได้ในเรื่องซ้ำชั้นของไทยเช่นกัน ซึ่งเท่าที่ผู้วิจัยอ่านเรื่องซ้ำชั้นภาษาอังกฤษยังไม่เคยพบโครงสร้างของมุกตลกในลักษณะเช่นนี้จึงคาดว่า การใช้เครื่องหมายตกใจและอื่น ๆ ต่อจากประโยคมุกตลก อาจเป็นลักษณะเฉพาะของเรื่องซ้ำชั้นของลาวและไทยก็เป็นได้นอกจากนี้ ในบางเรื่องมีประโยคสั้น ๆ ซึ่งเป็นคำพูดในลักษณะคำบ่นของตัวละคร ดังตัวอย่างเช่น เรื่อง “สูงเกินไป” ต่อไปนี้

แม่: พาแม่ไปซื้อเก็บอยู่ตลาดแต่ลูก
 ลูก: แม่..คูนังมเรียบ ๆ สั้นพอดิ ๆ
 แม่: บ่ บ่ แม่มกสั้นสูงกว่านี้ เพราะเขากับัยรุ่นแม่
 ลูก: โอ้ย.. แม่อย่าใส่สูงหลาย มันอันตรายต่อสุขภาพ
 แม่: เจ้าบักอีหยัง รุนยาแม่ยานางเพิ่นนิยมแต่ใส่สั้นสูง ๆ กันชั้นตวา! ลูกบ่เห็นชั้นเบาะ!
 เด็กเที่ยงคืน แม่กลับจากงานเลี้ยง
 แม่: ลูก ลูกเอ๊ย... ไช้ประตุเอาแม่แต่ ไว ๆ โอ้ย ๆ
 มุกตลก → ลูก: หี ๆ แม่เป็นหยั่งนี้ ตายแล้ว ขอดินแม่ไคพะลิกเก็บสั้นย่องแม่นบ่หันแม่!
 ส่วนต่อท้าย → แม่: เออ ๆ รู้แล้ว อย่าปาก...
 (จ้อย พันกระดุกเหล็ก “ต่ออายุ” เมษายน-มิถุนายน 1999: 36)
 คำศัพท์: เก็บ = รองเท้า, แต่ = ...หน่อย/บ้าง, จัก = รู้, รุนยาแม่ยานาง = คนรุ่นพ่อรุ่นแม่, เด็ก = ดิ็ก, ขอดิน = ขอเท้า, ไคพะลิก = พลิก, สั้นย่อง = สั้นสูง, ปาก = พูด

จากเรื่อง “สูงเกินไป” นี้ แม่และลูกเถียงกันเรื่องการเลือกซื้อรองเท้า ผู้เป็นแม่ต้องการซื้อรองเท้าคันสูง แต่ลูกไม่เห็นด้วยโดยกล่าวว่ารองเท้าคู่ที่แม่เลือกสูงเกินไป หากใส่อาจทำให้เกิดอันตรายได้ ฝ่ายแม่ไม่เชื่อ แต่แล้วหลังจากที่แม่กลับมาจากงานเลี้ยงโดยใส่รองเท้าคู่ที่ลูกเลือกไปด้วย ผู้อ่านจะทราบอาการข้อเท้าพลิกของแม่จากประโยคมุกตลกเมื่อผู้เป็นลูกพูดว่า “ที่ ๆ แม่เป็นอะไรไปเนี่ย ตายแล้ว ข้อเท้าของแม่พลิกเพราะใส่ส้นสูงใช่ไหมแม่!” จะเห็นได้ว่ามุกตลกเป็นคำพูดในเชิงเสียดสีของลูก เป็นการซ้ำเติมแม่ที่ไม่ทำตามคำแนะนำของตน ซึ่งแทนที่เนื้อเรื่องจะจบลงด้วยประโยคมุกตลกในทันที ผู้เขียนเรื่องซ้ำขึ้นเรื่องนี้กลับต่อเติมคำพูดของแม่ในลักษณะบ่นกับตนเองว่า “เออ ๆ รู้แล้ว ไม่ต้องมาย้ำหรือก่อน...” ซึ่งทำให้ความตลกค่อย ๆ จางลงไป

5.1.2 เรื่องซ้ำขึ้นที่มีมุกตลกสองมุก

มีเรื่องซ้ำขึ้นเพียง 3 เรื่องเท่านั้นที่พบมุกตลกสองมุกภายในเรื่องเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 3.26 ตัวอย่างเช่นเรื่อง “มั่นใจ”

โจ๊ะและจ๋องย้ายออกจากห้องเรียนภายหลังสอบเสร็จวิชาภาษาอังกฤษแล้วใหม่ ๆ

จ๋อง: เฮ้ย! จังโตเล็งมือนี่ได้ยุดี

โจ๊ะ: โอ้ย! คำศัพท์มีแต่คำยากเข้มนั่นใจซ้อเดียว

จ๋อง: ซ้อใด?

โจ๊ะ: ซ้อ 5 คำว่า “มั่งโก๋”

จ๋อง: โตแปลว่าจังใด?

มุกตลกที่ 1 → โจ๊ะ: แปลว่า “หมากกล้วย”

มุกตลกที่ 2 → จ๋อง: โอ้ย! เขาแปลผิดแล้วเด “มั่งโก๋” เขาแปลว่าหมากม่วง!!!

(ดาวเปล่งแสง. “ต่ออายุ” เมษายน 2001: 9)

คำศัพท์: เล็ง = สอบ, มือนี่ = วันนี้

จากเรื่อง “มั่นใจ” ข้างต้น มุกตลกที่ 1 ก่อให้เกิดความขบขันจากการที่โจ๊ะเข้าใจผิดว่า “มั่งโก๋” แปลว่า “กล้วย” ซึ่งความจริงแล้วแปลว่า “มะม่วง” แต่มุกตลกที่ 2 ยิ่งเพิ่มความขบขันให้แก่ผู้อ่านมากขึ้นเนื่องจากคำพูดของจ๋องทำให้ผู้อ่านทราบว่า จ๋องนี้กว่าตนเองแปลคำศัพท์ผิด ซึ่งที่จริงนั้นเขาแปลถูกแล้ว ในเรื่องนี้ มุกตลกที่ 2 จึงเป็นมุกที่ก่อให้เกิดความขบขันมากกว่ามุกตลกแรก

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยพบเรื่องซ้ำขึ้นที่มีมุกตลกเพียงมุกเดียวเป็นจำนวนมากที่สุด ส่วนเรื่องที่มีมุกตลกสองมุกมีเพียงสามเรื่องเท่านั้น อาจเป็นเพราะมุกตลกที่มีมุกเดียวมีความเหมาะสมกับขนาดของเรื่องซ้ำขึ้นซึ่งมีขนาดสั้นและเนื้อเรื่องต้องกระชับ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าเรื่องซ้ำขึ้นที่มีมุกตลกมากกว่าหนึ่งมุกเป็นเรื่องที่แต่งได้ยากกว่าเรื่องซ้ำขึ้นที่มีมุกตลกเพียงมุกเดียว เนื่องจากผู้แต่งเรื่องซ้ำขึ้นจำเป็นต้องสรรหามุกตลกหลายมุกมาประกอบกัน อีกทั้งมุกตลกที่ปรากฏท้ายสุดจำเป็นต้องมีความตลกมากกว่ามุกอื่น ๆ ที่อยู่ก่อนหน้าเพื่อทำให้เนื้อเรื่องเข้มข้นจนถึงจุดสูงสุด จึงไม่แปลกที่เรื่องซ้ำขึ้นที่มีมุกตลกมากกว่าหนึ่งมุกปรากฏเป็นจำนวนน้อยอย่างเห็นได้ชัด

5.2 โครงสร้างของมุกตลก

“โครงสร้างของมุกตลก” ตามแนวคิดของเฮ็คเชรอนนั้น เป็นการศึกษาองค์ประกอบของประโยคที่เป็นมุกตลกในรูปแบบของสมการโดยอาศัยลักษณะเด่นจำแนก (distinctive features)² ของภาษามาเป็นเครื่องมือในการบรรยายโครงสร้างนั้น ๆ เช่น

$$\begin{array}{c} [+Human] \\ [-Animal] \end{array} > \begin{array}{c} [+Animal] \\ [+Human] \end{array}$$

Hetzron อ้างแล้ว: 93

สมการข้างต้นแสดงการวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่องซ้ำซ้อนเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีโครงสร้างของมุกตลกประเภทที่นำบทบาทของสิ่งสองสิ่งมาสลับกัน อย่างไรก็ตาม เฮตซรอนมิได้ใช้สมการข้างต้นในการอธิบายโครงสร้างของมุกตลกทุกประเภท ผู้วิจัยสังเกตว่าเฮตซรอนจะไม่ใช้สมการเพื่ออธิบายโครงสร้างของมุกตลกที่มีรูปแบบไม่ซับซ้อน แต่จะใช้คำอธิบายสั้น ๆ แทน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่าการนำเสนอโครงสร้างของมุกตลกในรูปแบบข้างต้นแม้จะเป็นสมการที่กระชับรัด แต่ก็ยากต่อการเข้าใจ ผู้วิจัยจึงได้เขียนคำอธิบายโครงสร้างของมุกตลกแทนการแสดงด้วยสมการข้างต้นที่เฮตซรอนเสนอ เพื่อให้ผู้อ่านบทความนี้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

ผลการศึกษา พบว่า กลวิธีที่ผู้แต่งเรื่องซ้ำซ้อนใช้ในการทำให้เรื่องเกิดความตลก อันนำไปสู่โครงสร้างของมุกตลกในรูปแบบต่าง ๆ โดยเรียงลำดับจากความถี่ที่พบมากที่สุด ได้แก่ (1) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด รองลงมาได้แก่ (2) การเล่นสำนวนภาษา (3) การทำให้เนื้อเรื่องเข้มข้นขึ้น (4) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทางตรงข้าม (5) การเข้าใจผิด (6) การตีค่าโดยประมาณให้เป็นค่าที่แท้จริง (7) การตีความเนื้อเรื่องอีกครั้ง (8) ความรู้ทางวัฒนธรรม และ (9) จินตภาพของผู้อ่าน ตามลำดับ ซึ่งข้อ (2)-(7) พบในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันมาก ส่วนโครงสร้างอื่น ๆ ที่พบเป็นจำนวนน้อย ได้แก่ (1) การเสียดสี (2) อุปลักษณ์ (3) คำสบถ (4) เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเกิดขึ้นได้ และ (5) การบ่งชี้โดยนัย ผู้วิจัยไม่พบโครงสร้างทั้ง 5 ประการหลังนี้ในงานวิจัยที่เคยมีผู้ศึกษามาก่อนหน้านี้ รายละเอียดของโครงสร้างที่พบมีดังนี้

5.2.1 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด

ผู้วิจัยพบเรื่องซ้ำซ้อนที่ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดเป็นมุกตลก 42 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 45.65 แบ่งเป็น 3 ประเภทย่อย ได้แก่

5.2.1.1 การกระทำและสาเหตุของการกระทำ

กลวิธีในการสร้างมุกตลกประเภทนี้ แสดงสาเหตุของการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่สมเหตุสมผล และเป็นสิ่งที่ไม่มีการคาดคิดมาก่อน 19 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “เมีย (บ) อีก” (เมียไม่รัก)

มุกตลก → ผู้ตาย หากเอาจอนลงเื่อนนาง เมียก็แต่งดองเอาผิวใหม่ จึงเอ็ดให้มีผู้ชองใจ
“ตอนผิวเจ้าเสียหั้น ข้อยเห็นเจ้าให้เอาแท้อวว่า แต่เป็นหยังคือมาดกลองแต่งดองใหม่ไวแท้?”
“บ่แต่งบ่ได้! ข้อยทนอยู่เดียวบ่ได้อีกแล้ว เจ้าฮู้บ่ว่าอันที่ข้อยให้ม้อนั้นหั้นก็เพราะว่าข้อยย่านผี”
(ยิ้มแยม แจ่มใส, “ชวนหัว” ธันวาคม 1997: 41)
คำศัพท์: ขอน = ศพ, เอาแท้อวว่า = เป็นพรรคเป็นเวร, เอาจริงเอาจัง, ย่าน = กลัว

ในเรื่องนี้ ตามปกติแล้วเมื่อสามีเสีย สาเหตุที่ภรรยาร้องไห้ย่อมเกิดจากการเสียใจที่สามีจากไป แต่มุกตลกของเรื่องนี้เกิดจากเหตุผลที่ว่าภรรยาต้องร้องไห้เพราะกลัวผีของสามี ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่คาดคิด

5.2.1.2 สภาพของบุคคลหรือสิ่งของ

กลวิธีการสร้างมุกตลกประเภทนี้ หมายถึงสิ่งบางสิ่ง หรือบุคคลบางจำพวกถูกนำเสนอในสถานะที่เราไม่เคยคาดคิดมาก่อนพบ 15 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “ไผ่แน่นกว่าไผ่”

บ่าวดักจิ้งขึ้นมายามเสียวอยู่เวียงจันทน์ ทั้งสองโสกันหลายบันหา ส่วนหลายฝ่ายเสียวเวียงจันทน์เป็นผู้ฝอย โดยเฉพาะเกี่ยวกับความก้าวหน้าของยุคสมัยในนครหลวง

“โตเห็นบ่หั้น.. ไอ้สายที่เน่งอยู่ตามเสาสายเบื้องเชิงเส้นใหญ่ ๆ นั้นแน่นสายไฟฟ้า ส่วนสายแลบ ๆ หั้นแน่นสายโทรศัพท์”

เสียวจากเมืองดักจิ้งได้แต่จิกหัวรับแต่ก็ไม่มีแววตื่นเต้นดังจิ้งพอดี

“สายโทรศัพท์แบบนี้อยู่เมืองโตก็มีแล้วบ่?” เสียวเวียงจันทน์ถาม

มุกตลก → “บ่ดอกเสียว บ่มี เพราะว่าอยู่พุ้นพวกเขาใช้แต่โทรศัพท์มือถือ!!”

(ข้าวแห้ง. “ต่ออายุ” สิงหาคม 2001: 25)

คำศัพท์: ดักจิ้ง = ชื่อเมืองในแขวงสาละวัน, โส = คุย, บันหา = เรื่อง, โต = ตัว/เอ็ง, เน่ง = ติดอยู่,

เบื้องเชิง = ข้างบน, แลบ ๆ = บาง ๆ, จิก = ผงก, จิดจ้อพอดดี = ประหลาดใจแต่อย่างใด, พุ้น = ที่โน่น

ในเรื่องนี้ เราจะพบวัฒนธรรมทางความคิดที่แฝงมากับเนื้อเรื่องว่า “บ่าวดักจิ้ง” หมายถึงหนุ่มชาวเมืองดักจิ้งซึ่งเป็นชาวลาวเทิง ได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร เป็นชาติพันธุ์ที่มีความล้าหลังทางด้านวัตถุ จึงไม่น่าจะมีเครื่องมือสื่อสารที่ดีกว่าโทรศัพท์ที่มีสายแบบเก่า ๆ เรื่องนี้จึงอาศัยความไม่คาดคิดที่ว่าชาวลาวเทิงมีโทรศัพท์มือถือซึ่งน่าจะดีกว่าชาวกู๋ (เวียงจันทน์) ที่มีแค่เพียงโทรศัพท์แบบธรรมดาไว้ใช้เท่านั้น

5.2.1.3 การเทียบแบบ

กลวิธีการสร้างมุกตลกประเภทนี้ หมายถึงการนำสิ่ง ๆ หนึ่ง หรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มาเปรียบกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งไม่น่าจะนำมาเปรียบหรือไม่น่าจะเข้ากันได้ จึงทำให้เกิดความตลกขบขันพบ 8 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “กลืนทั้งกำ”

อดีตสาวซ่าสาวลือเมื่อ 60 ปีก่อนลุมกันเรื่องผู้บ่าวคราวหลัง

สาวที่หนึ่ง: เขาจื่อปล้มบ่าวรายหนึ่งมาจ่ายผะหย้าใส่ดั่งนี้แหละ อ้ายมกน่องคือดั่งปลาจิ้น คั่นน้องเป็นปลาจิ้นอ้ายซิกลีนทั้งกำ

มุกตลก → สาวที่สอง: เขาแส่งกะเต็ก บ่าวสะหลอกกอกมาว่าจั้งซี่แหละ อ้ายมกน่องดั่งปลาเค็ม คั่นน้องเป็นปลาเค็ม อ้ายซิกเล็มทั้งกำ

(อ.ท. “ต่ออายุ” พฤษภาคม 2002: 11)

คำศัพท์: สาวซ่าสาวลือ = สาวคนดัง, ผู้บ่าว = ชายหนุ่ม, จื่อ = จำ,

จ่ายผะหย้า = กล่าวถ้อยคำที่ประกอบด้วยสำนวนหรือสุภาษิต, แส่งกะเต็ก = ยิ่งกว่านี้

ในเรื่องนี้ เป็นการเทียบแบบจากการจับสาวด้วยการกล่าวถ้อยคำสำนวนที่ว่า “พี่รักน้องเหมือนดั่งจะปลาทอด หากน้องเป็นปลาทอด พี่จะกลืนทั้งกำ” ส่วนสาวที่สองพูดถึงชายที่มาจับตนด้วยถ้อยคำสำนวนที่คล้ายกันว่า “พี่รักน้องดั่งปลาเค็ม หากน้องเป็นปลาเค็ม พี่จะเล็มทั้งกำ” การเทียบแบบเกิดจากคำว่า “ปลาทอด” กลายมาเป็น “ปลาเค็ม” แทน และจะสังเกตเห็นว่าสำหรับเรื่องนี้มีการเล่นสำนวนที่มีเสียงสระคล้องจองกันในสองตำแหน่ง คือคำว่า “ปลาจิ้น” (ปลาทอด) และ “กลืน” กับคำว่า “ปลาเค็ม” และ “เล็ม”

5.2.2 การเล่นสำนวนภาษา

การเล่นสำนวนภาษาแสดงถึงการใช้คำ วลี หรือประโยคที่ก่อให้เกิดความตลกขบขันด้วยวิธีการต่าง ๆ เรื่องข้างต้นที่มีการใช้มุกตลกประเภทนี้มีทั้งหมด 7 เรื่อง โดยแบ่งเป็น 4 ประเภทย่อยได้แก่

5.2.2.1 คำพ้องเสียง

คำพ้องเสียง หมายถึงคำที่มีเสียงเหมือนกันทุกประการ แต่มีความหมายมากกว่าหนึ่งอย่าง พบ 3 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “บ่มีหัว”

ท้าวบุญไปเฝ้าเอื้อยอยู่โรงหมอมโหสถ ลุงแดงเข้ามาทำความสะอาดและว่าขึ้นว่า:

“หว่างกันมีคนมาเกิดลูกอยู่ชั้น 2 บ่มีหัว ไปเบ้งแม่”

ท้าวบุญแล่นขึ้นไปเบ้ง แต่บ่เห็นคนบ่มีหัว ได้ยินแต่เสียงเด็กไห้ ลาวเล่นกลับลงมา

ลุงแดง: เห็นบ่?

ท้าวบุญ: บ่เห็น!

มุกตลก →

ลุงแดง: เด็กเกิดใหม่บ่มีหัวก่อน มีแต่ให้ก่อนทั้งนั้น!

(เพชรแสงดาว ดวงฤทัย. “ต่ออายุ” สิงหาคม 2001: 25)

คำศัพท์: เอื้อย = พี่สาว, โรงหมอ = โรงพยาบาล, ห้างกั = เมื่อกี้, เบ้งแม่ = ดูลิ, แล่น = วิ่ง

ในเรื่องนี้ คำว่า “หัว” เป็นคำพ้องเสียง “หัว” ในความหมายแรกหมายถึงศีรษะ มุกตลกแฝงอยู่ในประโยคสุดท้ายซึ่งเผยออกมาว่าแท้จริงแล้วคำว่า “หัว” มีความหมายอีกอย่างหนึ่งคือหัวเราะ

5.2.2.2 คำนามชี้เฉพาะ

กลวิธีในการสร้างมุกตลกประเภทนี้ อาศัยความรู้ทางวัฒนธรรมในเรื่องของชื่อเฉพาะต่าง ๆ เช่นยี่ห้อสินค้า ชื่ออำเภอ เป็นต้น พบ 2 เรื่อง ดังตัวอย่างเรื่อง “ย้อนมันมาไกล” ต่อไปนี้

คอกาแฟปากช่องผู้หนึ่งสั่งกาแฟดำร้อน ๆ มาด่วนแต่ बादมาซอดข้าพัตเป็นกาแฟอุ่นและค่อนข้างไปทางเย็น

“ซ่อยสั่งกาแฟร้อน ๆ บ่แม่นหะ?”

“แม่นแล้วอ้าย” สาวเสิร์ฟตอบ

มุกตลก →

“แต่เนี่ยเป็นกาแฟปากช่อง.. มันเดินทางมาไกล ดังนั้นมันจึงเย็นกว่าซิม่าซอดเวียงจันทน์!!”

(แฉ้วแห่ง. “ต่ออายุ” ธันวาคม 2001: 25)

คำศัพท์: ย้อน = เพราะ, बाद = เวลาที่, ซอด = ถึง, ข้าพัต = แตกกลับ...

ในเรื่องนี้ ผู้อ่านเรื่องข้างต้นต้องมีความรู้ว่กาแฟปากช่องเป็นกาแฟยี่ห้อหนึ่งของลาว มุกตลกของเรื่องนี้ อาศัยที่ตั้งของปากช่องซึ่งอย่างน้อยผู้อ่านต้องทราบว่อยู่ไกลจากเมืองเวียงจันทน์ อนึ่ง คำว่า “กาแฟปากช่อง” มิได้หมายถึงกาแฟปากช่องของไทยที่ผลิตในอำเภอปากช่องในประเทศไทย แต่กาแฟปากช่องในที่นี้ (ตามความรู้ความเข้าใจของคนลาว) ผลิตจากเมืองปากช่อง (อ่านว่า “ปากช่อง”) ในแขวงสาละวันซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของลาว จึงเป็นเหตุผลให้กาแฟยี่ห้อนี้ “เดินทางมาไกล” จากมุมมองของผู้พูดในเรื่องข้างต้นซึ่งอยู่เวียงจันทน์

5.2.2.3 สุภาษิต

สุภาษิต แสดงถึงเรื่องที่น่าสุภาษิตมาปรับให้เกิดความตลก พบ 1 เรื่อง ได้แก่เรื่อง “เปลี่ยนวิธีใหม่” เรื่องนี้มีการใช้การสลับตำแหน่งของคำเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความตลก กล่าวคือ จาก “หัวช้าง ทางหนู” กลายเป็น “หัวหนู ทางช้าง” ดังนี้

อยู่ที่ห้องกรแห่งหนึ่ง ได้มีการจัดตั้งพนักงานให้เข้าฝึกอบรมภาษาอังกฤษขึ้น ก่อนจะเปิดการลิตสอน ผู้เป็นอาจารย์ได้มีคำเห็นว่า

อาจารย์สอน: ก่อนหน้านี้ อาจารย์เองก็เคยไปสอนอยู่หลายบ่อนแล้ว เวลาเรียนทำอิตปรากฏว่า นักเรียนเต็มจนเกือบมีบ่อนนั่ง ต่อมาก็ปรากฏว่านักเรียนได้ค่อยทยอย... ทยอย... กันออกจากห้องจนเหลือแต่อาจารย์กับโต๊ะกับตั้งเท่านั้น ปัญหานี้บ่ อยากให้มันตกเข้าไปอยู่ในคำเว้าที่ว่า “หัวช้างทางหนู” นั้น พวกเราควรมีวิธีแนวใด?

นักเรียน: เพื่อบ่อยากให้เป็นคือคำเว้าดังกล่าวนั้น พวกเราควรมีวิธีใหม่คือ พวกเราต้องเฮ็ดให้มันเป็นคือ “หัวหนูทางช้าง”

มุกตลก →

คำศัพท์: ห้องกร = ห้องทำงาน, ลิตสอน = สอน, บ่อน = ที่, ทำอิต = ครั้งแรก, คำเว้า = คำพูด, เฮ็ด = ทำ

ในเรื่องนี้ สุภาษิตที่ว่า “หัวช้างทางหนู” หมายถึงสิ่งใด ๆ ก็ได้ เช่นอาจเป็นสิ่งของหรือเหตุการณ์ที่มีขนาดใหญ่ในตอนแรก แต่หลังจากนั้นสิ่ง ๆ เดียวกันนั้นก็กลายเป็นสิ่งที่มีขนาดเล็กไป หรือมีค่าลดลง มุกตลกเรื่องนี้เกิดจากการสลับที่กันของคำในสุภาษิต ทำให้เกิดสุภาษิตใหม่ซึ่งไม่มีใครใช้มาก่อน คือ “หัวหนูทางช้าง”

5.2.2.4 ภาษาสุภา พต่างระดับ

ภาษาลาวมีภาษาต่างระดับในคำลงท้ายที่ตรงกับภาษาไทยว่า “ครับ/ค่ะ” เมื่อคนลาวพูดกับผู้ที่มีความอาวุโสสูงกว่าตน เช่น พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือพระ ใช้คำลงท้ายว่า “โดย” แต่เมื่อคนลาวพูดกับผู้ที่มีความอาวุโสน้อยกว่า หรือพูดกับคนแปลกหน้า จะใช้คำลงท้ายว่า “จ้าว” (ภาษาลาวสะกดได้ทั้ง <จ้าว> และ <เจ้า>) ผู้วิจัยพบโครงสร้างของมุกตลกที่นำภาษาสุภาพต่างระดับมาใช้ 1 เรื่อง ได้แก่เรื่อง “พ่อสอนลูก-ลูกสอนพ่อ” เนื้อเรื่องมีดังต่อไปนี้

ลูกสาววัย 3 ขวบ พวมเรียนอยู่นูบาล เลิกโรงเรียนตอนแลง มาฮอดเอือนยามใดพ้อมก็มักสอนลูกสาวและทั้งถามนั้นถามนี้ว่าลูกสาวจะจื้อได้บ่?

“ดาวเอีย...” พ่อเอิ้นลูกสาว

“โดย!” ลูกสาวตอบพ่อ

“พ่อเอีย...” ลูกสาวเอิ้นพ่อคิน

“เจ้า!” พ่อตอบลูกสาวคินมา

ลูกสาวไห่กักขึ้น

“ลูกเป็นหยัง?” พ่อถามขึ้นด้วยความตลกอกตลกใจ

“ย่อนพอบ “โดย” ลูก”

มุกตลก →

(โดย สอภิก “ต่ออายุ” กรกฎาคม 1998: 22)

คำศัพท์: พวม = กำลัง, แลง = เย็น, จื้อ = จำ, โดย = ครับ/ค่ะ (สุภาพมาก), เจ้า = ครับ/ค่ะ (สุภาพปานกลาง), ไห่กัก = ร้องไห้จ้า

ในเรื่องนี้ คำว่า “โดย” ที่ปรากฏในบรรทัดสุดท้ายของเรื่อง เป็นคำลงท้ายที่สุภาพ เทียบได้กับคำว่า “ครับ/ค่ะ” ในภาษาไทย สำหรับเรื่องข้างนี้ คำว่า “โดย” ถูกนำมาใช้ต่างระดับ โดยผู้เป็นลูกอยากให้พ่อใช้พูดคำว่า “โดย” กับลูกทั้ง ๆ ที่คำลงท้ายว่า “เจ้า” ซึ่งพ่อใช้กับลูกนั้นเหมาะสมถูกต้องแล้วก็ตาม จึงเป็นที่มาของมุกตลกจากบรรทัดก่อนสุดท้าย ซึ่งพ่อถามว่า “ลูกเป็นอะไร?” ลูกจึงตอบว่า “ก็เพราะพ่อไม่ (พูดคำว่า) “โดย” กับลูก”

5.2.3 การทำให้เนื้อเรื่องเข้มข้นขึ้น

กลวิธีในการสร้างมุกตลกประเภทนี้ ใช้การนำเสนอเนื้อเรื่องที่มีความรุนแรงขึ้นกว่าเดิม พบทั้งสิ้น 7 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “สิ้นเกินขนาด”

มุกตลก → แพทย์สายตา: เจ้ายืนหมอนี่แหมเห็นตาดาราตรงตอสอบเบ๊องนั้นหรือบ? เห็นบ่อนโตแจ๋ง ๆ แต่...
ชายหนุ่ม: ท่านหมอ... ตาตรงนั้นอยู่ใส
(โดย สกิด “ต่ออายุ” มิถุนายน 1998:16)
คำศัพท์: หมอง = ที่, แหม = มอง, แต่ = บ้าง

มุกตลกของเรื่องนี้อยู่ตรงที่คนไข้สายตาสั้นมากถึงขนาดว่าแม้แต่ตาราตรงตอสอบเบ๊องนั้นหรือบ? เห็นบ่อนโตแจ๋ง ๆ แต่... เห็นได้ว่าผู้แต่งใช้ตาราอ่านอักษรมาเป็นปัจจัยที่ทำให้เห็นว่าชายหนุ่มในเรื่องมีสายตาที่สั้นอย่างมาก

5.2.4 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทางตรงข้าม

โครงสร้างของมุกตลกประเภทนี้ ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทางตรงข้ามกับสิ่งที่คนทั่วไปเข้าใจกันมาใช้ ผู้วิจัยพบเรื่องข้างนี้ในลักษณะนี้ 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 7.6 ตัวอย่างเช่นเรื่อง “ประโยชน์ของยาสูบ”

มุกตลก → ท้าวก้าน: คนที่สูบบุหรี่ได้ประโยชน์ 2 อย่าง
ท้าวเชียง: ได้ยังไงล่ะ?
ท้าวก้าน: อันที่หนึ่ง บ่เฮ็ดให้แก่ อันที่สองบ่ยันถึกถึกเคื่อง เพราะคนที่สูบบุหรี่ส่วนหลายตายไว อายุสั้น
เลยบ่มีโอกาสนะ ตลอดมื่อตลอดคีนมีแต่ไอ เลยเฮ็ดให้คนซี้ล็กบักล้ามาม่เอื้อนเพราะคิด
ว่านอนบ่หลับ
(สกิด. “ต่ออายุ” เมษายน 1996: 57)
คำศัพท์: ยัน = กลัว, ถึก = ถู, เคื่อง = ข้าวของ, ม่อ = ไกล

ในเรื่องนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่าบุหรี่ให้โทษหลายอย่าง มุกตลกจึงอยู่ที่การมองในทางตรงข้าม คือบุหรี่ให้คุณประโยชน์ในเรื่องที่คิดไม่ถึง จึงก่อให้เกิดความขบขัน

5.2.5 การเข้าใจผิดของตัวละคร

กลวิธีการสร้างมุกตลกประเภทนี้ เกิดจากการเข้าใจผิดของตัวละครในบทสนทนาอย่างเห็นถึงความคาบความหมาย พบทั้งหมด 7 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “กาแฟปากช่อง”

มุกตลก → สักกาแฟปั๊บ สาวเสิร์ฟก็จ้อออกมาปากช่องมาปั๊บ แต่ปรากฏว่านิ้วมือชี้เล็บดำ ๆ นิ้วหนึ่งแช่อยู่จ้อกาแฟ
ลูกค้า: บ่เอา! เป็นหยิ่งจึ่งเอานิ้วมือแช่จ้อ?
สาวเสิร์ฟ: กาแฟนี่เย็น บ่ต้องห่วงว่าน้องจะชิวร้อนดอกอ้าย

(แซ้วแห่ง, “ต่ออายุ” ธันวาคม 2001: 25)

คำศัพท์: ยอ = ยก, จอก = ถ้วย, เป็นหยิ่ง = ทำไม, อ้าย = พี่ชาย

จากคำพูดของลูกค้า โดยธรรมชาติแล้วใคร ๆ ย่อมทราบว่าเป็นคำพูดในเชิงตำหนิการกระทำที่ไม่เหมาะสมของสาวเสิร์ฟ มุกตลกอยู่ที่คำพูดของสาวเสิร์ฟซึ่งทำให้เราทราบว่า สาวเสิร์ฟไม่เข้าใจว่าลูกค้ากำลังตำหนิตนอยู่ แต่กลับคิดไปว่าลูกค้ากำลังเป็นห่วงว่านิ้วของตนจะพองเพราะความร้อนแทน

5.2.6 การตีค่าโดยประมาณให้เป็นค่าที่แท้จริง

กลวิธีการสร้างมุกตลกประเภทนี้ เกี่ยวข้องกับการกล่าวถึงคน สัตว์ หรือสิ่งของโดยทั่วไปที่ไม่ระบุว่าเป็นคนไหน สัตว์ตัวไหน หรือสิ่งของอันไหน แต่ตัวละครที่เผยมุกตลกกลับมองว่าคน สัตว์ หรือสิ่งของเหล่านั้นเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของที่สามารถระบุได้ พบ 6 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “แมวโพง”

ก๊นน้อย อายุ 3 ปี เป็นเด็กที่ซี้ด้อมกรังให้ มีมือหนึ่งพอสอดตอนสวาย ตามธรรมดาแม่ยามก่อนเด็กน้อยนอน เว้น พ่อตู้ท้าวก็ออยหลานที่กำลังนอนให้อยู่

“เขาแม่หล้า... นอนสาอย่าให้”

“บ่ เขาบ่อยากนอน ฮือ ๆ ๆ ...”

พ่อตู้หยากฮ้าย แล้วเว้าว่า

“ซิเซาป? ซิเซาละเขา เจียบชะ ๆ จักหน้อยซิไปร้องแมวโพงมาเจาะตาเบ้ง!

“แมวโพงทวา? มันเป็นหยิ่งจึงโพงเบาะพ่อตู้?”

มุกตลก →

พ่อตู้ตอบเสียงฮ้าย ๆ ว่า “น้าร้อนลวกมัน”

(พวอน สอนดารา, “ต่ออายุ” สิงหาคม 2001: 9)

คำศัพท์: แมวโพง = แมวป่า, โพง = พอง, มือหนึ่ง = วันหนึ่ง, สอด = ถึง, สวาย = สาย (อ่านว่า “สวย”),

เว้น = กลางวัน, ออย = ปลอบ, เขาแม่ = เลิก/เจียบเถอะ, หล้า = ชื่อเรียกเด็กเล็ก ๆ,

หยากฮ้าย = โมโห (ฮ้าย = ร้าย), เว้า = พูด, จักหน้อย = เตี้ย, เป็นหยิ่ง = ทำไม

“แมวโพง” หมายถึงแมวป่า ตามปกติเมื่อเด็กร้องไห้ขอแะ ผู้ใหญ่มักยกเรื่องแมวโพงขึ้นมาหลอกให้เด็กเลิกอแงหรือเลิกทำในสิ่งนั้น ๆ ในที่นี้ คำว่า “แมวโพง” จึงย่อมหมายถึงแมวที่มีอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ มิได้ระบุว่าจะต้องเป็นตัวไหน แต่คำตอบของพ่อตู้ซึ่งถือเป็นมุกตลกของเรื่องทำให้ทราบว่า พ่อตู้กำลังระบุให้แมวโพงมีความเป็นตัวเป็นตนขึ้นมา นั่นก็คือพ่อตู้กำลังชี้ชัดลงไปว่าแมวโพงที่พูดถึงคือตัวที่โดนน้ำร้อนลวก ซึ่งจะเห็นว่าในเรื่องนี้ใช้คำพ้องเสียง คือคำว่า “โพง” ซึ่งมีสองความหมาย เป็นเครื่องมือในการสร้างความตลกด้วย

5.2.7 การตีความเนื้อเรื่องอีกครั้ง

มุกตลกประเภทนี้พบได้ในประโยคที่สร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้อ่านและเป็นเหตุให้ผู้อ่านต้องกลับไปตีความเนื้อเรื่องเสียใหม่เพื่อให้ได้ความเข้าใจใหม่ พบ 4 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “เฮ็ดจ้งใด จึงซี้ฮั่วมา”

มีสองอ้ายน้อง เมื่อสำเร็จเวียกงานแล้ว จึงชวนกันมากินเบียร์เพื่อฉลอง

อ้าย: ถ้าน้องเมาแล้วให้น้องเมื่อเตอ

น้องชาย: เฮ็ดแนวใดจึงซี้ฮั่วมา?

อ้าย: ให้น้องเหลียวเบ้งคนอยู่โตะนั้น มี 4 คน ถ้าเห็นเป็น 8 คนแม่นให้น้องเมื่อนอนโลด

มุกตลก →

น้องชาย: คั่นซัน อ้ายเมื่อนอนสาดี เพราะว่าคนนั่งอยู่โตะนั้นมีเพียง 2 คน

(ดาวเปล่งแสง “ต่ออายุ” มีนาคม 2000: 11)

คำศัพท์: อ้าย = พี่ชาย, เวียก = งาน, เมือ = กลับไป, คั่นชั้น = ถ้าวั้นนั้น

จากเรื่องนี้ พี่ชายสอนน้องเกี่ยวกับวิธีการประเมินว่าตนเองเผลอมากน้อยเพียงใด การที่พี่ชายสอนน้องได้ก็น่าจะแสดงว่าพี่ชายนั้นยังไม่เผลอ แต่คำพูดของน้องซึ่งเฉลยออกมาว่าพี่ดูจำนวนคนที่โตะนั้นผิด ทำให้ผู้อ่านทราบจากการตีความเป็นครั้งที่สองว่า แท้จริงแล้วพี่ชายนั่นเองที่เป็นคนเผลอ

5.2.8 ความรู้ทางวัฒนธรรม

ความรู้ทางวัฒนธรรม ในที่นี้หมายถึงความเข้าใจของผู้อ่านเรื่องข้ามันเกี่ยวกับสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของเนื้อเรื่อง ฉะนั้น ผู้อ่านเรื่องข้ามันจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องนั้น ๆ ตลกมากน้อยเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับว่าผู้อ่านมีความรู้ทางวัฒนธรรมในเรื่องที่กำลังอ่านอยู่หรือไม่ ผู้วิจัยพบเรื่องที่น่าสนใจความรู้ทางวัฒนธรรมมาเป็นมุกตลก 2 เรื่องตัวอย่างเช่นเรื่อง “รับประกัน”

หลังจากมออบดาอาคมเพื่อปราบผีให้เซียงตี้แล้ว คุบพาพ่อใหญ่ก็ย้ายซื้อคะลาคินใหม่มา

“เด็ดขาดต้องมีสติ อย่าลอดเสียกลืนเด็ดขาด”

“เรื่องนี้รับประกันครูพ่อ เมียและลูกสาวข้าน้อยล้วนมุ่งกะโปรง สะเก็ด โส้กกันหมดทุกคน”

(แซ้วแห่ง “ต่ออายุ” พฤศจิกายน 2001: 31)

คำศัพท์: เซียง = ทิด, คุบพาพ่อใหญ่/ครูพ่อ = หลวงพ่อ, ซื้อคะลาคิน = การกระทำอันเป็นอัมปลมคล,

เสียกลืน = ราวตากผ้า, โส้ก = กางเกง

จากเรื่องนี้ ผู้อ่านต้องมีความรู้ทางวัฒนธรรมของลาวว่า การกระทำบางสิ่งบางอย่างถือเป็นสิ่งอัมปลมคล ซึ่งคนลาวใช้คำว่า “ซื้อคะลาคิน” คนลาวถือว่าการเดินลอดผ้าขืนของหญิงนั้นถือเป็นความอัมปลมคลของผู้ชาย ซึ่งหากผู้อ่านไม่มีพื้นความรู้ทางวัฒนธรรมประเพณีของภาษานั้น ๆ ก็จะไม่สามารถเข้าใจเรื่องนั้น ๆ ได้

5.2.9 จินตภาพของผู้อ่าน

“จินตภาพ” ในที่นี้หมายถึงการวาดภาพในใจของผู้อ่านเรื่องข้ามันจากคำบรรยายหรือคำพูดของตัวละครในเรื่อง กลวิธีการสร้างมุกตลกประเภทนี้ เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยยังไม่เคยเห็นในงานวิเคราะห์ห้วงใจของผู้ใดมาก่อน จึงเรียกชื่อโครงสร้างประเภทนี้เองว่าจินตภาพของผู้อ่าน ความตลกประเภทนี้เกิดจากการบรรยายภาพเหตุการณ์ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกขบขัน ผู้วิจัยพบ 4 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “ความจำเสื่อม”

มุกตลก → ท้าวแก้ว: ความจำของเขาค่อนข้างบ๊ิด ตอนออกไปข้างนอก ชีร์ถึบ ขากลับดันลิมมัน!

(ไม่ปรากฏผู้แต่ง “ต่ออายุ” กรกฎาคม 1998: 24)

จากเรื่องนี้ หลายคนอาจไม่รู้สึกขำและเดาไม่ออกว่าความตลกของเรื่องอยู่ตรงไหน หากพิจารณาแล้วเรื่องนี้อาจไม่มีมุกตลกเสียด้วยซ้ำหากเราพิจารณาเพียงคำพูดของตัวละครซึ่งได้แก่ “ท้าวแก้ว” ผู้วิจัยลองสอบถามคนลาวหลายคน บางคนก็รู้สึกขำแต่บางคนก็ไม่รู้สึกขำ คนที่ขำเป็นคนที่สร้างภาพในใจได้เมื่อนึกคิดไปว่าท้าวแก้วเดินกลับทั้ง ๆ ที่เข้าไปเขาขี่จักรยาน ภาพที่ปรากฏในใจผู้อ่านขึ้นอาจมีความแตกต่างกันออกไป บางคนอาจนึกเห็นภาพท้าวแก้วทำท่า ๆ กัง ๆ ในขณะที่เดินกลับบ้านโดยไม่ได้อาศัยจักรยานกลับมาด้วย เป็นต้น

5.2.10 การเสียดสี (Sarcasm)

มุกตลกประเภทนี้ใช้คำพูดเยาะเย้ยถากถางของตัวละครเพื่อทำให้เกิดความขบขัน ผู้วิจัยพบ 1 เรื่อง ได้แก่เรื่อง “มักฟังเรื่องตลก”

มุกตลก → ลุงแก้วเป็นนักร้องเพลงตลกมีชื่อเสียง มือหนึ่ง ลาว่างเข้าไปหาลุงหวัง ลุงหวังเว้าหลินขึ้นม่าว
 ลุงหวัง: เฮ้ย แก้ว! มีเรื่องตลกหยั่งแต่ เล่าสู่ฟังแต่ดี!
 ลุงแก้ว: มีละบ้อ เรื่องนี้ตลกหลาย เจ้านั่งอยู่เทิงตั่งอี้ที่ซ้อยหากีทาสีแล้วใหม่
 (สอภิต, “ต่ออายุ” เมษายน 1996: 24)
 คำศัพท์: มัก = ชอบ, มือ = วัน, ย่าง = เดิน, เว้าหลิน (เขียน “เว้า” อ่าน “เว้า”) พูดเล่น, แต่ = บ้าง,
 เเทิง = บน, ตั่งอี้ = เก้าอี้

จากเรื่องนี้ ความตลกอยู่ที่คำพูดของลุงแก้วซึ่งตั้งใจเยาะเย้ยลุงหวังที่กั้นเบื่อนสีที่เพิ่งทาใหม่ ๆ

5.2.11 อุปลักษณ์

“อุปลักษณ์” หมายถึงการเปรียบเทียบธรรมชาติอย่างหนึ่งให้เป็นรูปธรรมอีก เช่น “ความรักเป็นยาพิษ” (ความรักมีลักษณะเป็นนามธรรม ส่วน “ยาพิษ” เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้) โครงสร้างของมุกตลกประเภทนี้ใช้การเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความตลก ทั้งนี้ผู้วิจัยยังไม่พบงานเขียนของผู้ใดที่กล่าวถึงมุกตลกที่เกิดจากการใช้อุปลักษณ์ หรือเกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์ จากการเก็บข้อมูลเรื่องซ้ำกันของลาวานี้ผู้วิจัยพบโครงสร้างของมุกตลกประเภทนี้ 2 เรื่อง ตัวอย่างเช่นเรื่อง “ความรักข่อยแอ้งเขียง”

เขียงสี่และเขียงสา หากี่สีกออกวัดมาใหม่ เรื่องความรักแม่นบ่เคยผ่าน ด้วยมนต์เสน่ห์อันใดก็บ่อยู่ สาวเขือนไกลเลือกเขียงจดยมาหาเขียงสี่ เขียงสี่ใจที่สุด แต่บ่ช่างจะตอบแนวใด จึงไปปรึกษาเขียงสาหม่อฮ่มหมู่
 แพง
 เขียงสี่: “สา.. โตตอบจดหมายนี้ช่วยเฮแต่ เฮบ่ช่างจะตอบ
 เขียงสา: “เขาเขียนว่าแนวใด?”
 เขียงสี่: “มีบ่อนหนึ่งนางเขียนว่า ขอมอบหัวใจให้เฮเพียงคนเดียว..ว่าซัน”
 มุกตลก → เขียงสา: “โอ! เรื่องท่อนั้นมันจะยากหยั่ง เขามอบหัวใจให้โต โตก็มอบปอดให้เขาคืนซันตวา”
 (คำอ้วน พิตสะลาด “ต่ออายุ” เมษายน 2000: 30)
 คำศัพท์: หากี่ = เพิ่งจะ, หม่อฮ่มหมู่แพง, โต = ตัวเอง, บ่อน = ที่, เทานั้น = ท่อนั้น, ซันตวา = ...สิ

จากเรื่องนี้ ความรักเปรียบเป็นหัวใจในคำพูดของเขียงสี่ที่บอกว่า “ขอมอบหัวใจให้เฮเพียงคนเดียว” ดังนั้น คำว่า “หัวใจ” ในคำพูดของเขียงสี่จึงเป็นนามธรรมที่แสดงถึง “ความรัก” แต่มุกตลกของเรื่องนี้เกิดจากการดึงเอาความหมายประจำคำของ “หัวใจ” ซึ่งเป็นรูปธรรมมาใช้ กล่าวคือเขียงสามองว่าหัวใจเป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่นเดียวกับที่ปอดก็เป็นอวัยวะภายในร่างกายเช่นกัน

5.2.12 คำสบถ

คำสบถที่ใช้ดูต่ำกว่ากล่าวตัวละครในบทสนทนานี้เป็นเครื่องมือในการทำให้เกิดเนื้อเรื่องเกิดความตลกได้ แม้ว่าผู้วิจัยจะไม่พบมุกตลกประเภทนี้ในงานวิจัยอื่น สำหรับโครงสร้างของมุกตลกที่เกิดจากคำสบถนั้น ผู้วิจัยพบ 1 เรื่อง ได้แก่เรื่อง “นำสมัย”

ตู้สี่พาหลานชายไปในเมือง เลยซื้อเครื่องนุ่งให้หนึ่งชุด พอกลับบ้าน หลานชายก็เฝ้าอาม่าเฝ้าว่า:

หลานชาย: แม่ตู้.. พ่อตู้ซื้อเสื้อผ้าให้หลาน งามขนาด...

แม่ตู้: บักหลานโง่เอ๊ย.. ทั้งโง่ทั้งเลี้ยวขาดล้อยปานหมาหย้า

หลานชาย: เดียวนี้ เขานิยมนุ่งโง้งขาดหัวเข่า และเสื้อแขนสอกขาดเต็มบ้านเต็มเมืองเห็นบ่ ป่อยากทันสมัยกับ
เข่าแม่ตู้เอ๊ย!

แม่ตู้: ทันสมัยแบบนี้ มีแต่ผีบ้าเท่านั้นแล้ว!

(สอปก, “ต่ออายุ” เมษายน 1996: 31)

คำศัพท์: พ่อตู้ = คุณตา, แม่ตู้ = คุณยาย, เฝ้าอาม่า = อด, โง้ง = กางเกง, หย้า = ขยี้, แขนสอก = ข้อศอก

จากเรื่องนี้ ความตกลงอยู่ที่ตรงคำว่า “ผีบ้า” ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยสอบถามคนลาวหลายคน พบว่าเรื่องนี้เรียกเสียงหัวเราะจากคนลาวได้จริง และทุกคนจะเข้าใจตรงกันว่า “ผีบ้า” คำ ๆ นี้จึงเป็นคำสบถที่สามารถทำให้ผู้อ่านเรื่องเข้าใจรู้สึกตกได้โดยไม่ต้องพึ่งบริบทอื่นใด

5.2.13 เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเกิดขึ้นได้

เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเกิดขึ้นได้ หมายถึงเหตุการณ์ที่ขัดแย้งกับสภาพความเป็นจริง หรือสิ่งที่ไม่เป็นไปไม่ได้ ผู้วิจัยพบโครงสร้างของมุขตลกที่เกิดจากการใช้เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเกิดขึ้นได้ 1 เรื่อง ได้แก่เรื่อง “บ่ได้นอนกรน”

ลุงสาเป็นคนอนมีเสียงดังคึก ๆ ๆ ๆ หลานชายที่นอนนำเกิดความรำคาญใจ นอนก็บ่หลับ จึงปลุกพ่อลุงด้วยอารมณ์หยากฮ้ายว่า:

“พ่อลุง.. พ่อลุง ลูกดู นอนใหม่ดู”

“มึงเป็นหยักฮ้าย?”

“เจ้านอนกรนนำหว่างหนึ่งนั้น”

“บ๊ะ นอนโกนอนอยู่ใสเอือนคนตัวะนี้”

“ปากกับังเจ้าน่า มั่นกรน”

“แม่นไผแต่ปากกับังดั่งบโกนอนฮี้!”

“บ่แม่น มั่นมีเสียงดังเด”

มุขตลก → “เออ.. ญอนอนอีกก่อน คั่นตั้งอีกปลุกกูมาฟังเด้อ”

(พูวอน สอนดารา. “ต่ออายุ” สิงหาคม 2001: 9)

คำศัพท์: หยากฮ้าย = โมโห, ดู = ...เถอะ, ห้างหนึ่ง = เมื่อไหร่, ตัวะ = โกหก, คั่น = (ครั้ง) หาก

จากเรื่องนี้ มุขตลกอยู่ที่คำพูดของลุงที่ว่า หากได้ยินเสียงกรนอีกให้ปลุกลุงขึ้นมาฟัง เงื่อนไขในข้อนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เนื่องจากลุงเป็นผู้กรน ปกติมนุษย์ทั่วไปจะหลับในขณะที่กรน หากตื่นยอมไม่มีเสียงกรน ฉะนั้นหากลุงตื่นยอมไม่ได้ยินเสียงกรนของตนเองอย่างแน่นอน นอกจากนี้ การดำเนินเรื่องยังใช้คำที่มีเสียงใกล้เคียงกันเป็นเครื่องมือในการสร้างความตลกด้วย ในที่นี้ ใช้คำว่า “กรน” กับ “โกน” ซึ่งมีเสียงใกล้เคียงกัน “กรน” หมายถึง “กรน” ส่วน “โกน” หมายถึง “รู” ฉะนั้น เมื่อหลานบ่นว่าลุงนอนกรน ลุงจึงเฉลไ้ด้วยการใช้คำว่า “รู” แทน ซึ่งเมื่อลุงพูดว่า “บ๊ะ นอนโกนอนอยู่ใสเอือนคนตัวะนี้” ลุงหมายความว่า “ฉันนอนในรูต้นไม้ (หมายถึงโพรงต้นไม้) ที่ไหนกัน นี่มันบ้านคนนะ” และอีกครั้งหนึ่งเมื่อหลานบ่นว่าเขาหมายถึงปากกับังมุขของลุงต่างหากที่ทำให้เสียงกรนลุงกลับมาตอบว่า “แม่นไผแต่ปากกับังดั่งบโกนอนฮี้!” ซึ่งแปลว่า “ปากกับังมุขของใครบ้างที่ไม่มีรู”

5.2.14 การบ่งชี้โดยนัย

การบ่งชี้เป็นนัย หมายถึงถ้อยคำที่ไม่ให้ความหมายตรงไปตรงมา แต่เป็นความหมายแฝงซึ่งขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้พูด พบ 1 เรื่อง ได้แก่เรื่อง “ยอนนั่งใกล้”

พนักงานลงพื้นฐานคนหนึ่งโทรศัพท์มาบอกหมู่ตอนกลางคืนว่า

ผู้อยู่พื้นฐาน: อาโล! อาโล! อันนี้แมนเลขโทรศัพท์มือถือเสีย...บ่?

เลี้ยวตอบ: อ่าฮ้า แมนแล้ว

ผู้อยู่พื้นฐาน: ตอนนี้เขามาขอจุดหมายปลายทางแล้ว แต่ว่าเขาว่าหลายนาโดบได้เพราะว่ากก
ลั่นเขาแข็งแล้วยอนนั่งใกล้ให้เหล้า

(อ๋อนลี ประชาวง. “ต่ออายุ” พหุศกิกายน 2002: 9)

คำศัพท์: ยอน = เพราะ, พนักงานลงพื้นฐาน = ข้าราชการที่ถูกส่งให้ไปทำงานหรือประชุมที่ต่างแขวง,

หมู่ = เพื่อน, ฮอต = ถึง, โด = ตัว/เอ็ง, กกลั่น = ลั่น

มุกตลกของเรื่องนี้อยู่ที่คำกล่าว “กกลั่นเขาแข็งแล้ว” หากพิจารณาความหมายตรงตัว หมายถึงลั่นแข็ง แต่ผู้พูดต้องการจะบอกเป็นนัยว่าเมา ซึ่งเราทราบได้จากประโยคต่อไปที่ผู้พูดอธิบายว่า เพราะนั่งใกล้ให้เหล้า

6. สรุปและอภิปรายผล

เรื่องซ้ำชั้นของลาวที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษา ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกับเรื่องซ้ำชั้นที่พบในงานเขียนภาษาอังกฤษ (Attardo & Raskin อ้างแล้ว, Hetzron อ้างแล้ว, Norrick อ้างแล้ว, Oring อ้างแล้ว) ในแง่ที่ว่าเรื่องซ้ำชั้นของลาวเป็นบทสนทนาขนาดสั้น กระชับ วิธีการดำเนินเรื่องส่วนใหญ่เป็นการสลับกันพูดระหว่างตัวละครสองถึงสามคน และที่สำคัญอย่างยิ่ง มุกตลกมักจะอยู่ในช่วงท้ายของเรื่องเสมอ

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยศึกษา มุกตลกในสองประเด็นหลัก คือ (1) จำนวนของมุกตลกในเรื่องซ้ำชั้น และ (2) โครงสร้างของมุกตลก สำหรับประเด็นแรกนั้น ผู้วิจัยพบว่าเรื่องซ้ำชั้นส่วนใหญ่มีมุกตลกเพียงมุกเดียวเท่านั้น มีเป็นส่วนน้อยมากที่มีมุกตลกมีจำนวน 2 มุก และไม่ปรากฏเรื่องซ้ำชั้นที่มีมุกตลกมากกว่า 2 มุกแต่อย่างใด เอ็ดชอรอนมิได้อภิปรายว่าเรื่องซ้ำชั้นส่วนใหญ่มีมุกตลกจำนวนเท่าใด อีกทั้งนักวิจัยปฏิบัติศาสตร์คนอื่น ๆ มักกล่าวถึงมุกตลกเพียงมุกเดียวในเรื่องซ้ำชั้นทั่วไป ดังนั้นเรื่องซ้ำชั้นส่วนใหญ่จึงน่าจะมีมุกตลกเพียงมุกเดียว ผู้วิจัยคาดว่าเหตุผลที่เรื่องซ้ำชั้นส่วนใหญ่ประกอบด้วยมุกตลกเพียงมุกเดียวนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับขนาดของเนื้อเรื่อง เรื่องซ้ำชั้นมักมีขนาดสั้น จึงทำให้มุกตลกมีจำนวนน้อยไปด้วย นอกจากนี้ ผู้วิจัยคิดว่าเรื่องซ้ำชั้นที่มีมุกตลกมากกว่าหนึ่งมุกขึ้นไปเป็นเรื่องที่แต่งได้ยากกว่าเรื่องซ้ำชั้นที่มีมุกเดียว เพราะเรื่องซ้ำชั้นที่มีจำนวนมุกตลกมากกว่าหนึ่งมุกย่อมมีความซับซ้อนมากกว่า โดยมุกตลกที่เกิดขึ้นเป็นมุกแรกต้องนำไปสู่การหักมุมของมุกตลกที่สองซึ่งต้องทำให้เกิดความตลกขบขันมากกว่ามุกแรก ดังจะเห็นได้จากเรื่อง “มันใจ” (ดูหัวข้อ 5.1.2 อีกครั้ง) ที่ตัวละครสนทนากันถึงเรื่องข้อสอบภาษาอังกฤษ เมื่อตัวละครบอกว่าตนแปลคำว่า “แมงโก” ผิดโดยคิดว่าคำนี้แปลว่า “กล้วย” การเข้าใจผิดนี้เป็นมุกตลกที่หนึ่งซึ่งนำไปสู่มุกตลกที่สอง เมื่อคู่สนทนาถามต่อไปว่า ถ้าเช่นนั้นตนแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษผิดเช่นกัน โดยเข้าใจว่า “แมงโก” แปลว่า “มะม่วง” มุกตลกที่สองนี้เกิดจากการหักมุมของเรื่องในแง่ที่ว่า ตัวละครที่พูดว่า เขาแปลคำศัพท์ผิดโดยแปลคำว่า “แมงโก” เป็น “มะม่วง” นั้น แท้ที่จริงเขาแปลถูกแล้ว จะเห็นว่ามุกตลกที่สองน่าขันมากกว่ามุกแรก นอกจากนี้ เรื่องซ้ำชั้นที่มีมุกตลกหลายมุกจะทำให้เรื่องมีขนาดยาว

ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าความยาวของเรื่องซ้ำกันเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความตลกน้อยลง ยิ่งเรื่องซ้ำกันมีขนาดยาวเท่าใด คนอ่านก็ยิ่งมีความอดทนน้อยลงที่จะรออ่านจนถึงประโยคที่เป็นมุกตลก

สำหรับประเด็นเรื่องโครงสร้างของมุกตลกนั้น ผู้วิจัยพบว่าเรื่องซ้ำกันของลาวมีลักษณะเหมือนกับเรื่องซ้ำกันทั่วไปที่เคยมีผู้ศึกษาไว้ตามทฤษฎีที่เกี่ยวกับข้อ เรื่องซ้ำกันของลาวสอดคล้องกับทฤษฎีวัจนกรรมตลกทั่วไปของอัทธาร์โดและราสกิน รวมทั้งทฤษฎีตลกของจิโอร่าและคณะในแง่ที่ว่ามุกตลกถือเป็นจุดหักเหของเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านต้องค้นหาคำความหมายใหม่ที่สัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง นอกจากนี้เรื่องซ้ำกันของลาวส่วนใหญ่ยังสนับสนุนทฤษฎีทั้งสองที่เสนอว่ามุกตลกมักปรากฏที่ท้ายเรื่องเสมอ อย่างไรก็ตาม มีเรื่องซ้ำกันของลาวบางเรื่องที่มีมุกตลกมิได้เป็นส่วนสุดท้ายของเรื่อง ซึ่งในกรณีนี้ส่วนที่ต่อจากมุกตลกมักเป็นคำพูดสั้น ๆ ของตัวละครที่ทำให้เนื้อเรื่องค่อย ๆ จางลง นอกจากนี้ เรื่องซ้ำกันของลาวบางเรื่องมีเครื่องหมายตกใจและเครื่องหมายคำถามที่แสดงอารมณ์ต่อเนื่องของตัวละคร ซึ่งผู้วิจัยพบวิธีการเดียวกันนี้ในเรื่องซ้ำกันของไทย แต่ยังไม่เคยพบวิธีการดังกล่าวในเรื่องซ้ำกันในภาษาอังกฤษ ฉะนั้น จึงน่าจะกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของโครงสร้างของมุกตลกในภาษาไทยและลาว ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องซ้ำกันในประเพณีนี้ในภาษาแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาษาอื่น ๆ ด้วย เพื่อจะได้ข้อสรุปว่าการใช้เครื่องหมายเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะของเรื่องซ้ำกันของชาวอุษาคเนย์หรือไม่

สำหรับโครงสร้างของมุกตลกประเภทอื่นที่ไม่พบในเรื่องซ้ำกันในภาษาอังกฤษ ได้แก่ จินตภาพของผู้อ่าน การเสียดสี อุปลักษณ์ เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเกิดขึ้นได้ และการบ่งชี้โดยนัยนั้น (ดูรายละเอียดในข้อ 5.2.9-5.2.14) เป็นโครงสร้างของมุกตลกธรรมดา ๆ ที่น่าจะพบได้ในเรื่องซ้ำกันในภาษาอื่น ๆ ก็ได้ แต่สำหรับข้อ (5) “คำสบถ” นั้น ผู้วิจัยมองว่าเป็นมุกตลกที่มีโครงสร้างแปลกและไม่น่าจะพบในภาษาอื่น ทั้งนี้ก็เนื่องจากความตลกเกิดจากคำสบถโดยตัวของมันเองซึ่งไม่ได้อาศัยการดำเนินเนื้อเรื่องหรือบริบทแวดล้อมแต่อย่างใด จากเรื่อง “น้ำสมัย” (ดูหัวข้อ 5.2.12) คำว่า “ผีบ้า” ถือเป็นคำซึ่งสร้างความขบขันในตัวเอง ถึงแม้ไม่มีบริบทอื่นใดที่จะสร้างความตลกให้เพิ่มมากขึ้น แต่ผู้อ่านยังรู้สึกขำได้ และเท่าที่ผู้วิจัยสังเกตการสนทนาโดยทั่วไปของคนลาว พบว่าคนลาวมักหัวเราะเมื่อมีคนกล่าวคำว่า “ผีบ้า” ดังนั้นมุกตลกในลักษณะนี้จึงถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลาว นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าเรื่องซ้ำกันของลาวหลายเรื่องใช้โครงสร้างของมุกตลกมากกว่าหนึ่งโครงสร้างมาเป็นกลวิธีในการดำเนินเรื่องซ้ำกัน ตัวอย่างเช่นเรื่อง “กลืนทั้งกำ” (ในหัวข้อ 5.2.1.3) ที่ผู้แต่งเรื่องซ้ำกันใช้โครงสร้างของมุกตลกประเภทเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด รวมทั้งการเล่นสำนวนภาษามาเป็นกลวิธีในการสร้างมุกตลก ฉะนั้น แนวคิดของเฮ็ดชรอนที่แบ่งโครงสร้างของมุกตลกออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยแยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิงนั้น ในทางปฏิบัติเรื่องซ้ำกันของลาวได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเนื้อเรื่องไม่จำเป็นต้องประกอบด้วยโครงสร้างของมุกตลกเพียงโครงสร้างเดียว แต่อาจใช้โครงสร้างหลายประเภทมาผสมผสานเข้าด้วยกันเป็นมุกตลกเดียวกันได้

ส่วนเรื่องซ้ำกันที่เกี่ยวข้องกับการใช้สำนวนภาษา สังคม และวัฒนธรรมของลาวนั้น ผู้วิจัยพบประมาณ 10 กว่าเรื่อง ซึ่งต้องยอมรับว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่คนลาวหรือคนที่มีความรู้ความเข้าใจในภาษาและวัฒนธรรมลาวเท่านั้นที่จะทราบว่ามีเนื้อเรื่องมีความตลกตรงไหนอย่างไร เรื่องเหล่านี้จึงสะท้อนให้เห็นความขบขันที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาษาลาวล้วน ๆ การมองโลกแบบลาว รวมทั้งความความสัมพันธ์ของคนในสังคมอีกด้วย โดยสังเกตจากการใช้สรรพนามแทนตัวและการใช้คำเรียกขานตัวละคร การใช้คำว่า “เสีย” แทนคำว่า “หุ” ในหลาย ๆ เรื่องด้วยกัน คำว่า “เสีย” นั้นมีความหมายโดยทั่วไปว่า “เพื่อน” แต่การที่คนสองคนจะเป็น “เสีย” กันนั้นมิใช่เรื่องธรรมดา การเป็นเสียกันเริ่มต้นจากการที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งของทั้งสองครอบครัวเป็นเสียกันมาก่อน เมื่อมีลูกจึงทำพิธี “ผูกเสีย” ให้รุ่นลูกเป็นเสียของกันและกันต่อไป “เสีย” จึงมีความหมายที่ลึกซึ้งผูกพันยิ่งกว่า “เพื่อน” อนึ่ง ในกรณีของตัวละครในเรื่องซ้ำกัน หากมีข้อสงสัยว่าเหตุใดผู้แต่งคนลาวจึงมักเลือกใช้คำว่า

“เสียว” เป็นคู่สนทนามากกว่าคำว่า “เพื่อน” คำตอบก็คือ เพราะเสียวให้ความหมายถึงคำว่าเพื่อนที่ลึกซึ้งนั่นเอง ซึ่งหากเสียวคนหนึ่งจะแสดงคุณสมบัติที่โง่เง่า เชื้อชา เสียวอีกคนหนึ่งย่อมมีความโง่เง่า เชื้อชาพอ ๆ กัน ความโง่เง่าพอ ๆ กันของคู่สนทนาจึงเป็นส่วนหนึ่งของอารมณ์ขันที่แฝงมากับเนื้อเรื่อง ซึ่งการใช้คำว่า “หมู” ที่แปลว่าเพื่อนจะไม่ทำให้เกิดความรู้สึกเช่นนี้ ดังนั้น การเลือกใช้คำว่า “เสียว” แทนที่คำว่า “หมู” ในเรื่องข้างต้นจึงมิใช่เรื่องบังเอิญ แต่ผู้แต่งจงใจใช้คำนี้เพื่อสร้างความรู้สึกลดลงขันให้อ่านโดยเฉพาะ ส่วนในแง่ของวัฒนธรรมเราก็จะเห็นวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ที่แฝงมาในเนื้อเรื่อง เป็นต้นว่า เรื่อง “ไผ่แน่นกว่าไผ่” (ใครแน่นกว่ากัน) ซึ่งคู่สนทนาคือเสียวเวียงจันทน์กับเสียวเมืองดักจิง แสดงให้เห็นถึงค่านิยมหรือทัศนคติที่มีต่อคนม้ง คนลาว ลุ่มซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดในประเทศ สปป.ลาวจะมีความรักความสามัคคีอันดีกับคนม้งที่อยู่ในลาว เพราะตามประวัติศาสตร์แล้วมีวีรบุรุษชาวม้งหลายคนที่ได้ร่วมเคียงบ่าเคียงไหล่กับทหารลาวในการกอบกู้เอกราชของลาวหลายยุคหลายสมัย แต่ถึงกระนั้นก็ตามคนม้งก็ยังเป็นกลุ่มคนที่มักจะถูกมองว่ามีความล้าหลังในเรื่องต่าง ๆ เนื้อเรื่อง ในเรื่อง “ไผ่แน่นกว่าไผ่” นั้น มุกตลกอยู่ที่คนม้งกลับสร้างความประหลาดใจให้อ่านด้วยการมีโทรศัพท์มือถือไว้ใช้แล้วในขณะที่คนลาวเวียงจันทน์ยังใช้โทรศัพท์แบบธรรมดาอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผิดความคาดหมาย

โคเฮิน (Cohen อ้างแล้ว: 12) เสนอว่าเรื่องข้างต้นแบ่งออกเป็นสองประเภทได้แก่ เรื่องข้างต้นที่มีเงื่อนไข (conditional jokes) และเรื่องข้างต้นแท้ (pure jokes) เรื่องข้างต้นที่มีเงื่อนไข หมายถึงเรื่องข้างต้นที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน ดังนั้นคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันเท่านั้นจึงจะเข้าใจเรื่องเหล่านี้ได้ ส่วนเรื่องข้างต้นแท้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไป จึงเป็นเรื่องที่คนฟังไม่ว่าจะมีพื้นเพอย่างไรก็สามารถเข้าใจได้ อย่างไรก็ตาม โคเฮินเชื่อว่าเรื่องข้างต้นแท้ถือเป็นแนวคิดในอุดมคติซึ่งไม่มีอยู่จริง เพราะในความเป็นจริงการที่คนเราจะเข้าใจมุกตลกในเรื่องข้างต้นเรื่องหนึ่ง เราต้องมีพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อยู่บ้างไม่มากนักน้อย ฉะนั้น ในมุมมองของโคเฮิน เรื่องข้างต้นทุกเรื่องจึงจัดว่ามีเงื่อนไข คำถามที่น่าคิดคือ หากเรื่องข้างต้นทุกเรื่องเป็นเรื่องที่คนในสังคมเดียวกันมีความเข้าใจร่วมกันแล้ว เรื่องข้างต้นสามารถถ่ายทอดจากภาษาหนึ่งไปยังภาษาอื่นได้หรือไม่ ผู้วิจัยพบว่าเราสามารถถ่ายทอดเรื่องข้างต้นที่คล้ายกันเป็นภาษาอื่นได้ แม้ว่าบริบทของแต่ละเรื่องจะมีความแตกต่างกันบ้าง ดังจะเห็นได้จากความคล้ายคลึงกันของเรื่องข้างต้นในภาษาอังกฤษและในภาษาลาวต่อไปนี้:

A matchmaker takes his customer to the house of a lady-candidate. The man pulls the matchmaker angrily aside and whispers to him: “How could you recommend this woman to me? She is terribly ugly, she is dirty, she slutters, she’s almost blind...” – “You don’t have to whisper,” the matchmaker interrupts him, “she’s also deaf.”

(Hetzron อ้างแล้ว: 76)

เว้าแหว่ง ๆ โสด

ทิตแดงสังเกตสภาพบ่มประกอบของเมียเสียวอีกเสียวแพงมาदनแล้ว มื้อหนึ่งอ้ายทิตเลยตัดสินใจเผยความรู้สึกออกมา แต่ก็ต้องเว้าค้อย ๆ เพราะเมียเสียวพวมนั่งถึกแล้วอยู่ชานเอือน

“ขอให้โตรับปะร้าง ... บักกว่าสบเบี้ยว ตาเลื่อง ขาสั้น-ยาว แขนโง้ง โตช้อยู่น้ำมันไปหาวิมานอีหยังเสียว? ปะเตี้ยนี้ แม่หญิงมีเต็มบ้าน”

ฝ่ายเสียวชื้อทิดกานได้อินแนวนั้นก็เลยตอบออกมาว่า

มุกตลก → “โตเว้าแหว่ง ๆ ก็ได้ บักเป็นซัดดอก หูเมียเขาทั้งสองเบื่องหันหนวกมาแต่เกิดพุ้น!!!!”

(แหว่แหว่ง. “ต่ออายุ” พุทธกิจจาน 2001: 31)

คำศัพท์: เว้าแวง ๆ = พุด (แรง ๆ) ดัง ๆ, เสียวชักเสียวแพง = เพื่อนรัก, ดน = นาน, มื้อ = วัน,
พวม = กำลัง, ถักแล้ว = เย็บผ้า, โต = ตัว/เอ็ง, ปะ = เลิก/หย่า, สบ = ปาก, เลื่อง = เหล่, โงง = โกง,
ขับ = กระซิบ, เบื่อง = ข้าง, พูน = โน่น

“แหว่แห้ง” ซึ่งเป็นผู้แต่งเรื่อง “เว้าแวง ๆ โลด” มิได้ระบุว่าเรื่องซ้ำกันเรื่องนี้เป็นเรื่องแปล ผู้วิจัยจึงไม่มีข้อมูลว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ “แหว่แห้ง” แต่งขึ้นเองหรือเป็นเรื่องที่แปลจากเรื่องซ้ำกันต่างประเทศ แต่จะเห็นได้ว่า เรื่องซ้ำกันทั้งสองเรื่องมีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกันมาก โดยกล่าวถึงความไม่สมประกอบหลายอย่างของหญิงสาวในเรื่อง เนื้อเรื่องดำเนินมาจนถึงประโยคมุกตลกสุดท้ายซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน นั่นก็คือการเฉลยออกมาว่า แท้จริงแล้วหญิงสาวยังมีความบกพร่องทางร่างกายเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งลักษณะ มุกตลกของทั้งสองเรื่องใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องประเภทที่ทำให้เหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด แม้ว่าเรื่องซ้ำกันทั้งสองเรื่องจะมีเนื้อเรื่องที่คล้ายคลึงกัน แต่หากพิจารณาในรายละเอียดแล้ว จะเห็นว่าโครงเรื่องและรายละเอียดของตัวละครมีความแตกต่างกัน สำหรับเรื่องแรกนั้น ผู้อ่านจะต้องเข้าใจในบทสนทนาของคำว่า “matchmaker” ในวัฒนธรรมของชาวตะวันตก จึงจะสามารถเข้าใจในมุกตลกของเรื่องนี้ได้ ในทำนองเดียวกัน เรื่อง “เว้าแวง ๆ โลด” (“พุดดัง ๆ หนอย”) เป็นเรื่องที่ผู้อ่านต้องเข้าใจในบทสนทนาของคำศัพท์หลายคำ เช่นคำว่า “เสียว” สำนวน “หาวิมาน” ที่ปรากฏในเนื้อเรื่องจึงจะรู้สึกเข้าใจ เรื่องซ้ำกันของลาวที่ศึกษาจากข้อมูลของผู้วิจัยสนับสนุนแนวคิดของโคเฮนที่กล่าวว่าเรื่องซ้ำกันทุกเรื่องย่อมมีเงื่อนไขเสมอ จากแนวคิดนี้ ผู้วิจัยจึงได้ตัดเรื่องซ้ำกันแปลออกจากการศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่าเรื่องซ้ำกันทุกเรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสารของลาวย่อมต้องได้รับการพิจารณาจากกองบรรณาธิการแล้วว่าเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับภาษา สังคมและวัฒนธรรมของลาว ทั้งยังสามารถสร้างความสนุกสนาน ความตลกขบขันให้ผู้อ่านคนลาวได้ไม่มากนักน้อย ฉะนั้น ไม่ว่าเรื่องซ้ำกันเรื่องหนึ่งจะเป็นเรื่องที่ผู้เขียนคนลาวคิดขึ้นเอง หรือจะเป็นเรื่องแปลก็ตาม ย่อมให้ผลเหมือนกันคือสร้างความตลกขบขันให้แก่ผู้อ่านเช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป เรื่องซ้ำกันของลาวโดยทั่วไปมีรูปแบบที่พบได้ในเรื่องซ้ำกันภาษาอื่น (เช่นภาษาอังกฤษและไทย) โดยทั่วไป กล่าวคือ เนื้อเรื่องมีขนาดสั้น บทสนทนาไม่เยิ่นเย้อ มีความกระชับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุกตลกมักอยู่ที่ประโยคสุดท้ายของเรื่อง โครงสร้างของมุกตลกประเภทต่าง ๆ ที่พบในเรื่องซ้ำกันของลาวเป็นโครงสร้างที่พบได้ในเรื่องซ้ำกันทั่วไป โครงสร้างที่พบมากที่สุดได้แก่ (1) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด รองลงมาได้แก่ (2) การเล่นสำนวนภาษา (3) การทำให้เนื้อเรื่องเข้มข้นขึ้น (4) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทางตรงข้าม (5) การเข้าใจผิดของตัวละคร (6) การตีค่าโดยประมาณให้เป็นค่าที่แท้จริง (7) การตีความเนื้อเรื่องอีกครั้ง (8) ความรู้ทางวัฒนธรรม และ (9) จินตภาพของผู้อ่าน ตามลำดับ ส่วนโครงสร้างอื่น ๆ ที่พบเป็นจำนวนน้อยและยังไม่พบในงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ ได้แก่ (1) การเสียดสี (2) อุปลักษณ์ (3) คำสบถ (4) เหตุการณ์ที่ไม่มีวันเกิดขึ้นได้ และ (5) การบ่งชี้โดยนัย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยคิดว่ายังมีโครงสร้างของมุกตลกประเภทอื่น ๆ ที่น่าจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ทั้งนี้เพราะอารมณ์ขันของมนุษย์น่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด งานวิจัยนี้จึงเป็นเพียงบทสรุปของโครงสร้างของมุกตลกเท่าที่พบในเรื่องซ้ำกันของลาวเท่านั้น ซึ่งในอนาคตเราคงจะพบโครงสร้างมุกตลกประเภทอื่น ๆ ในเรื่องซ้ำกันของอย่างแน่นอน